

MEVLANA'NIN ÜSTADI

Seyyid
Burhaneddin Veli
Hazretleri

Mehmet HÜSREVOĞLU

SEYYİD BURHANEDDİN VELİ VAKFI YAYINLARI

Mehmed Hüsrevoğlu :

1959 yılında KAYSERİ Yalman mahallesinde doğdu...

Hacı Ali Karamercan İlkokulu, akabinde İmam Hatip lisesinden 1976–1977 döneminde mezun oldu... Yüksek İslam Enstitüsü'nden 1982–1983 yılında mezun olarak o yıl bir müddet öğretmenlik yaptı... Şu an ticaretle meşgul olmaktadır...

Yayınlanmış eserleri:

Kalplerin ilacı ZİKRULLAH

İslam Hukukunda Evlilik ve Boşanma

Seyyid Burhaneddin Veli

Yayınlanacak eserleri:

Muhammed Es'ad Erbili hayatı ve eserleri

Tasavvuf Nedir?

İletişim:

Bankalar cad no:2 Kayseri Tel: 0352–2312891

e-posta: mhusrev@Hotmail.com

ÖNSÖZ

Seyyid Burhaneddin Velî muhibbi, dostum Ömer Faruk Aksebzeci, Türbe ziyaretçilerini bilgilendirme amacı ile geçmiş yıllarda yayınlanan, Seyyid Burhaneddin veli ile ilgili dokümanların bittiğini, bu konuda güncelleme yaparak bir kitapçık yazmamı teklif etti... Severek kabul ettim.

Kısaca tasavvuf tarihine değinerek okuyucularıma önbilgi sundum... Üstadın hayatı o dönemki çevre şartları ve eseri maarif'ten aktarım yaptım...

Bu vesile ile Kayseri'yi onurlandıran Seyyid Burhaneddin veliye, beni yetiştiren ve bu günlere taşıyan merhum babam Ahmed Hüsrevoğlu'na, Seyyid Burhaneddin Vakfı bünyesinde gece gündüz hizmet veren yönetici ve çalışan dostlarımızın, ahirete intikal etmiş yakınlarına birer Fatiha ile üç İhlas hediye etmenizi istirham ederim...

Hidayet ve başarı Allah'tandır...

Kayseri, 1-11-2011

GİRİŞ

Resulullah s.a.v. efendimizin yaşadığı dönemle birlikte dört Halife devrine, saadet asrı (asr-ı saadet) denilmektedir... İslamiyet'in zuhuru ile yeryüzü toprağındaki kargaşa, İlahi emirler doğrultusunda düzene girmiş, toplum ve bireysel hukuk çerçevesinde zulüm ortamı yerini huzur ortamına bırakmıştır.

Hız. Ömer devrinden itibaren Asr-ı saadet yıllarından sonra ki dönemlere sarkan, Orta Asya'lı kavimlerin İslamiyet ile şereflenmesi neticesi Asya kıtasının büyük bir kısmı Müslümanların hâkimiyeti altına girmiştir...

İslamiyet'in ön ve orta Asya bölgesinde, tüm toplum katmanlarınca hüsnü kabul görmesi, yeni bir çağır açılmasına sebep olmuş ve asr-ı saadetten iki asır sonra, hicri 4. , miladi 9. asrın başlarından itibaren Orta Asya bölgesi, birinci İslam Rönesans'ı olarak niteleyebileceğimiz bir medeniyet havzası inşa etmiştir...

Dini ilimlerin yanı sıra sağlık, matematik ve fen bilimlerinde ulaşılan noktalar bugün bile aşılış değildir...

Büyük mutasavvıflar, yöneticiler, pozitif ilimlerin her dalında yetişmiş üstün zekâ'ya sahip âlimlere bu çağda şahid oluyoruz... Ancak bu yükseliş, Harzemşah devletinin

yıkılışı Asya kıtasını kasıp kavuran MOĞOL istilasası ile son bulmuştur...

Önüne gelen canlı cansız her türlü varlık türünü yok eden Moğol istilasasına karşı, devrin seçkin insanları, düşünürleri, ilmin ve medeniyetin yok olmaması için BATI ya göç etmeyi bir anlamda zorunlu HİCRET olarak kabul etmişler ve gücü yeten birçok âlim, sanatkâr ve mutasavvıf, küçük gruplar halinde ülkelerinden ayrılmışlardır... Beklenen bela çok geçmeden belirmiş ve tüm İslam medeniyeti tarumar olmuştur.

Geride kalan devasa kütüphaneler, ilmi buluşlar, laboratuvarlar, bir daha gün yüzüne çıkmayacak şekilde, yıkılmış, yıkılmış ancak hicret edenlerin bilgi dağarcıklarında bulunan birikim ve mütevazı kütüphaneleri ile ilim, İran-Bağdat- ve Anadolu güzergâhında canlanmıştır...

Anadolu ya hicret eden, İslam dünyasınca tanınmış, şöhreti duyulmuş muhacirlerden özellikle KAYSERİ yi ilgilendiren tarihi şahsiyetleri şöyle sıralayabiliriz:

Mavlana Bahaüddin-i Veled—Seyyid Burhaneddin-i Muhakkık-ı Tirmizi - Şeyh Necmeddin Daye - Şems-i Tebrizi - Evhaüddin Kirmani - Ahi EVRAN – Fahreddin-i İraki - Sadreddin Konevi - Hacı Bektaş-ı Veli gibi orta Asya kökenli şahsiyetler, yaşadıkları döneme damgasını vurmuşlardır. Ayrıca Endülüs ten Anadolu ya gelen ve Şam'da vefat eden Muhyiddin İbn-i Arabî'nin özellikle Konya ve Kayseri de oluşturduğu rüzgâr çok önemlidir...

Muhyiddin ibni Arabî'nin iki seçkin öğrencisi, Sadreddin Konevi ve sonraki dönemde Davudi KAYSERİ bu toprakların evladıdır...

Mevlana Celaleddin Rumi'nin, hocası Seyyid Burhaneddin veli dolayısı ile Kayseri ilişkisi hiç kesilmemiş, daha sonraki dönemlerde kurumsal bir tarikat olacak olan Mevlevilik için oluşması gereken temel taşlarının mimarı, Seyyid Burhaneddin veli olmuştur.

Mevlana Celaleddin Rumi'nin halefi olan Selehattin Feridun (Zerkup) Seyyid Burhaneddin veli nin ikinci önemli müridi ve öğrencisidir...

Seyyid Burhaneddin veli, bu anlamda yaklaşık sekiz asırdır kuşaktan kuşağa devam eden ve kültür dünyamızda seçkin bir yere sahip olan Mevlevi geleneğinin kurucu üstadı sayılabilir...

Anadolu toprakları o dönem değişik din ve kültürleri bünyesinde barındıran bir mozaik görünüm arz ettiği için, saf İslam inancının toplum katmanları arasında yayılması, halkın değişik İslam dışı akımlara sempati ile bakmaması konusunda, ismini zikrettiğimiz Seçkin zevat'ın büyük emek ve gayretleri olmuştur...

Şamanizm - Budizm ve Hıristiyanlıktan esinlenip, yeni bir din veya mezheb icad eden o dönem akımları, Kalendariler, Babailer ve diğer İslam dışı zümreler; Ulema ve Selçuklu sultanlarının işbirliği neticesinde bu topraklarda hayat bulamamışlardır...

Anadolu İslam birliğini tesis ve Müslüman âlim, sanatkâr ve idarecilerin hamisi gibi iki önemli misyonu şahsında barındıran Selçuklu sultanı 1. Alâeddin Keykubat'ı unutmamak ve rahmetle anmak gerekmektedir.

Sekiz asırlık bir zaman dilimi geçmesine rağmen, Dini duyarlılık, Müslümanlara hizmet gibi erdemleri bünyesinde barındıran idarecileri ve din adamlarını ümmet unutmamıştır... Onları hayırla anmak, tarihteki seçkin yerlerini korumak, asırlar geçse bile ne ekilirse karşılığının bir sonraki nesillere yansımaya şahitlik önemlidir...

Seyyid Burhaneddin veli Hazretleri ile ilgili yaşam öyküsüne geçmeden önce, kısaca tasavvuf tarihinden aktarım yaparak , çağı iyi anlamaya , tarihi değerlerin nasıl kalıcı olduğuna dair ön bilgi sunup, ana konuya geçilecektir.

Kitabımız Selçuklu devri tasavvufi yapılanma üzerine bina edildiği için, genel tasavvuf tarihi veya tanımı başka bir kitab mevzuudur... özellikle Miladi 1225 - 1275 yılları arası Kayseri'deki dini oluşumlar üzerinde durulmuştur...

Bu dönem için Kayseri bazlı tasavvufi çalışmalarda hangi ekol etkinse o konuda bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Tasavvuf Tarihi:

Günümüzde iman etmiş tüm bireylerin kendisine has, dini yaşamlarından söz edilebilir...

Bir kişinin “İMAN” çizgisinde olup, mü'min sıfatı ile tanımlanabilmesi için, açık yüreklilikle; isteyerek, Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şahadet getirmesi, kısaca Allah ve Resulüne iman ve itaat teminatı vermesi yeterli olmaktadır...

İman etmek, kimlik olarak, “MÜMİN” olmak gibi mükemmel bir kazanç sağlamasına rağmen, bu kimliğin içini doldurmak için; ibadet-emir ve yasaklara uyma, aynı zamanda inanç bütünlüğü gerekmektedir.

Kısaca, iman esaslarının altı, İslam'ın beş temel şartını yerine getirmek, ayrıca Kur'an ve sünnetle belirlenmiş ve “HELAL” veya “HARAM”dır diye tasnifi yapılmış, kurallara uymak, bu emirleri yerine getirmek, kişiye artı bir etiket bahşetmektedir ki, bu güzel etiket “MÜSLÜMAN” olmağıdır.

Tasavvuf, bu iki tanımın ilerisidir... İman edip emir ve yasaklara uyarak “FARZ” ibadetleri yerine getiren birey, ALLAH'a daha fazla yakın olabilmek için bir üst yaşam biçimini tercih edebilir.

İşte bu yaşam biçimine “Tasavvufi Hayat” diyoruz...

Hemen belirtelim ki,“ TASAVVUF” deyince, Müslümanların aklına, tanımlar değil, belirli bir hayat tarzı ve bu hayatı yaşayan insanlar gelir.

Büyük mutasavvıfları düşündüğümüzde aklımıza gelen ilk düşünce; onların ahlakı, ALLAH'a karşı samimi duygu ve bağlılıkları gelir...

O halde tasavvuf, dini sadece kurallar manzumesi olarak görmeyip, O'nun derin manasına nüfuz etmeye çalışmak, dolayısı ile manevi yaşam alanını, maddi yaşamdan daha fazla üstün kılmak şeklinde ele almak demektir...

Mutasavvıf hiçbir zaman İSLAM DİNİ'Nİ, ilim konusu, kültürel hayat olarak görmemiş, İslam'ın ancak yaşadığı zaman bir manası olabileceğini söylemiştir.

Bu tanımlar ışığında tasavvufi hayatı üç ana madde içinde özetleyebiliriz:

- a) İlahi emir ve yasaklara teslimiyet,
- b) Allah ve Resulü'nün ahlakı ile ahlâklanmak,
- c) Allah'tan başka hiçbir sevgiyi kalb'te barındırmamak...

Resulullah s.a.v efendimiz'in dünyevileşmeyi tavsiye etmeyen uyarıları ve kendi yaşam biçimi, en yakın arkadaşlarının zenginlik içinde mütevazı yaşamları ki Hz. Osman ve Hz. Ebu Bekir'in o dönemki şahsi servetleri bu günkü değerlerde küçümsenmeyecek boyutta olduğu gerçeği inkâr edilemez... Tasavvuf bu örneklerle vucud bulmuştur...

Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali, Allah onlardan razı olsun Tavavvufi yapılanmanın piri ve üstadı olmuşlardır...

Tasavvuf'un tarihi seyrini kısaca bölümler halinde incelemek gerekirse; Hicri birinci asırdan itibaren başlayan döneme "ZÜHD" dönemi denmiştir. Sahabe ve Ashab-ı suffa'nın yıldızları zaten yaşamın en saff olanı ile iç içe oldukları için hicri 1. asır literatüre girmiştir...

İslam dünyasının fetihlerle genişlemesi ve değişik etnik kavim ve dini inanış içindeki insanların Müslüman olması, dini duyarlılıklarının henüz gelişmemesi, elde edilen devlet gelirinin olağanüstü artması, Müslümanların refah toplumu haline gelme endişesi, tasavvufun müstakil bir ilim tarzı olup gelişmesine neden olmuştur.

Refah-dünyevîleşme- dinî ilimlerde eksiklik gibi bireysel problemler, kişiler üzerinde olumsuz etki oluşturmaya başladığında,

Refah içinde mütevazı yaşamı seçip, dinî bilgileri öğrenmeyi yaşamda birinci öncelik gören bir sınıf oluşmaya başlamıştır

Daha sonra ki dönemlerde zarurat-ı dinîye diye şöhret bulan, asgari dini bilgilerin öğrenimi ve yaşamda sıkı sıkıya uygulama şekline tasavvuf denmiş ve ilk olarak BAS-RA'da zuhur etmiş ve bu tasavvuf kolu zaman içinde "İRAKÎLER" diye şöhret bulmuştur.

İlk tasavvuf ehli, Ebû Haşim Suff'dir. Hicrî 150 tarihinde vefat ettiğine göre sahabe torunlarını görme ihtimali yüksektir.

Kurumsal olarak kurulan ilk tasavvuf tekkesi Suriye’de REML şehrinde kurulmuş Ebû Haşîm tekkesidir. Ebû Haşîm Sufî ile birlikte, Süfran-ı Servî (h.161) Hasan-ı Basrî ,Şeybetü’r Raî, Rabiâtü’l Adevviyye, Zunnun-ı Mısrî , Ebû Yezîd Bistamî, Malik Bîn Dinar, ik sufîlerden sayılan tabiin veya etbayitabiin(sahabeyi gören- sahabeyi göreni gören, onlarla sohbet eden) olarak tasavvuf tarihinde derin iz bırakan bu mümtaz şahsiyetlerin yaşam biçimi;

İBADET- AHLÂK- İSTİKÂMET olmuştur..

Hicrî ikinci asır büyük mutasavvıfların hayat hikâyelerine kısaca değinildiğinde ilk akla gelenler şu isimlerdir:

İBRAHİM EDHEM

Belh şehrinde dünyaya gelen bir devlet başkanının çocuğudur. Bir prens... Belh şehri Afganistan’ın en önemli dünya şehirlerinden biriydi... Belh bir evliya kenti sanki... Mevlâna, babası Bahaddin Veled, Seyyid Burhaneddin-i Veli. Belh şehrinin evlatları... Dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biri olan bu belde, şehirlerin annesi diye şöhret bulmuştur.

M.S 1220 tarihine kadar asaletini sürdüren şehir, CENGİZ HAN tarafından yerle bir edilmiştir. Bu tarihe kadar İslam dünyasının bilim ve irfan merkezi , mücahit sahabelerin fetih yurdu olan ve bu nedenle Kubbet-ül İslam (İslam’ın kubbesi) diye adlandırılan bu şehir ayrıca Nizamülmülk’ün açtığı bilim yuvaları ve kütüphaneleri ile ününe ün katmıştı..

İşte böyle bir kentin prenslerinden olan İbrahim Edhem, hayat hikâyesini bizzat kendisi şöyle anlatıyor:

“Benim babam, Horasan meliklerindendi... O sırada genç yaşlarımda idim... Avlanmak için şehir dışına çıktığımda, yanımda köpeğimde bulunuyordu... Tavşan veya bir tilki izine rastladım. Tam silahımı çekeceğim bir sırada söyleyeni görmediğim bir ses işittim ki şöyle sesleniyordu:

-Ey İbrahim! Bunun için mi yaratıldın? Yahut bununla mı emredildin?. İrkildim ve durakladım... Bu ses üç kez tekrarlandı... Daha sonra devamla;

-Vallahi sen bunun için yaratılmadın... Bununla emr olunmadın...

Bu olaydan sonra oradan uzaklaştım... Yolda babamın çobanlarından birine rastladım... Onun elbisesini giyerek, kendi giysilerimi ve atımı ona verdim... Artık yanımda bir şey kalmamıştı. Bu vaziyetle Mekke yolunu tuttum...”

İbrahim Edhem, Mekke'ye giderek Sûfyan-ı Servî-Fudayl bin İyaz gibi mutasavvıflarla buluştu... Bir müddet sonra Şam'a geçti. Hicrî 161 veya 166 tarihinde Şam'da vefat etti.

İbrahim Edhem (k.s), Bir Müslüman şahsın Salihler mertebesine ulaşabilmesi için şu altı şartı bünyesinde taşıması gerekir demektedir:

1) Dünyevîleşmeyi, Nimet peşinde koşmayı bırakıp, sıkıntıya alışmak.

- 2) Gösteriş ve azameti terk edip, mütevazî olmayı huy edinmek.
- 3) Zenginlik hırsından vazgeçip, Hakk'ın taksimatına şükretmek.
- 4) Tembelliği terk edip çalışmaya devam etmek.
- 5) Hayal ve emelleri bırakıp, amellere sarılmak.
- 6) Uykuyu terk edip çoğu vakti uyanık geçirmek.

ŞAKİK BELHÎ

Yine Belh şehrinde doğan mutasavvıflardan biridir. İbrahim Edhem'in arkadaşıdır... Hicrî 174 yılında şehid edilmiştir. Şakîk Belhî, tıpkı İbrahim Edhem gibi zengin bir ailenin çocuğu olup il dışına ticarî seyahatler yapan bir tüccardı.

Bir gün gittiği şehrin tapınağını gezerken tapınak görevlisine:

“Senin diri, âlim ve her şeye muktedir olan bir yaratıcın var. O'na iman edip itaat etmelisin! Sana zarar ve faydası olmayan puta tapınmaktan artık sakınmalısın!” demiş.

Bunun üzerine tapınak görevlisi:

“Eğer dediğin gibi ise O sana, ülkende rızkını vermeye güç yetirendir... Niçin bunca zahmeti çekip buralara kadar gelirsin?” diye karşı soru sorar.

Bu söz karşısında net cevap veremeyen Şakîk Belhî dünya hırs ve sevgisinden uzaklaşır ve tasavvuf yolunu seçer.

EBU YEZİD BİSTÂMÎ

Babası önceden Mecusî olup, sonradan hidayete ermiş, Nişabur kökenli bir ailenin çocuğudur. İsmi Bayezid-î Bestamî olarak halk içinde muteber olmuştur. Hicrî 261 tarihlerinde vefat ettiği rivayet edilir.

Horasan ekolünün mutasavvıflarındandır. Bayezid-î Bestamî'ye göre; *“Allah’a yakın olabilmek için İHLÂS şarttır.”*

Bayezid bir gün, şöhreti kent sınırlarını aşmış ve halkın keramet sahibi diye hürmet ettiği bir zatı ziyaret etmek için uzun uğraş verir. O zatın evine yaklaştığında adam evinden çıkmış ve camiye giderken KIBLE yönüne tükürdüğünü görür.

Bu manzara karşısında Bayezid, selam dahi vermeden uzaklaşır ve şöyle der: *“Bu şahıs peygamberimizin sünnetini ve edebini koruma hususunda güvenilir değildir... Sünnete ve edebe dikkat etmeyeninin velayeti eksiktir...”*

Bayezid'e göre; *“... Havada bağdaş kurup oturacak derecede keramet gösteren bir şahıs, ŞERİÂT'a uymuyor ise ona inanılmaz...”*

ANADOLU'DA TASAVVUFİ HAREKET

HORASAN diyarı miladi 10. asırdan itibaren dünyaca şöhret bulan ve bazılarını ismen belirttiğimiz büyük mutasavvıflar yetiştirmiştir.

İslam medeniyetine beşiklik eden Horasan'ın Orta Asya bölgesi sadece manevi ilimlerde değil, pozitif ilimlerde de dünya ölçeğinde saygı ile anılan ilim adamlarının yetiştiği bölgedir.

Horasan'dan ANADOLU'ya göç eden mutasavvıflar macera aramak veya kendi yurtlarında oluşan bir huzursuzluktan dolayı ülkelerini terk etme gibi bir zarurettten öte, MANEVÎ bir işaretle yeni İSLÂM yurtları inşa etmek için, anayurtlarından ayrılarak yeni İslam bölgeleri kurmuşlardır.

Anavatanlarında, maddi ve manevi bir kariyere ulaşmış, şehrin eşrafı olan saygı duyulan bu yüksek statü sahibi insanlar, şahsi olarak ve imanî konumları nedeniyle, İslam medeniyetinin öncü mübeşşirleri olarak göç ettikleri yerlerde öncelikle, adalet ve şefkat dağıtmaya başlamışlardır.

Hangi inanışa sahip olduğu değil, yaratılmış bir insan olarak, öncü dervişler iskân için yerleştikleri beldelerde birer sığınak vazifesi görmüşler ve Müslüman kimlik nasil olur fiili olarak göstermiş ve öğretmişlerdir.

Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkan'ın “ kolanizatör türk dervişleri” başlıklı çalışmasında, bu konu özetle şöyle tespit edilmiştir:

“Anadolu'ya hicret eden Müslümanlar, İslam dünyası ile sıkı bir ilişki içindeydiler... Bu devirde putperest Moğollar'a karşı İslamlaşmakta devam eden Anadolu'da tarikatlarla iyi bir iş birliği ve diyalog içinde olan Altınordu Devleti, Suriye ve Mısır Memlûklüleri velhâsıl İslam ve Türk âleminin her tarafı ANADOLU ile sıkı bir münasebet halinde bulunmakta idi...

Yalnız göçebe değil, Türk- İslam dünyasının her tarafından gelmiş şehirli unsurlar ve aynı zamanda ulema-şeyhler- sanat sahibi her türlü muhacir kabilelerini, Anadolu toprakları cezbe etmiştir

Orta Asya ve Horasan yöresinden gelen toplulukların akabinde kurulan İslam devletleri, Osmanlı'nın çekirdek alt yapısını oluşturmuşlardır.

Osmanlı İmparatorluğu kurulmaya başladığı zaman, bu kadar geniş hudutlar içinde kaynaşmakta olan bir âlemin dört bucağında oluşmuş DİNÎ ve TASAVVUFÎ akımlar-bilgi ve tecrübe sahibi insanları, manevî kuvvetleri arkasında buldu.

Bazı büyük şehirlerde, burjuva muhitlerinde değil, en uç beyliklerdeki köylerde şubeleri olan AHÎ teşkilatı ileri çağlarda imparatorluk kurulmasında büyük rol oynamıştır.

Bu tür TARİKAT ve teşkilatların ne büyük bir kuvvet temsil ettiğini, arkalarına aldığı halk kitlesini muayyen sosyal nizamlar için nasıl harekete geçirerek o zaman içinde sosyal olaylarda, büyük roller oynamış olduklarını tarih kaydetmektedir.

Bir anlamda misyoner DERVİŞLER'in DİN ve TASAVVUF propagandası ile halk katmanları arasında çok faal bir oluşum ve maya gibi faaliyete geçerek, o ülkelerin sosyal bünyesinde, siyasi kuruluşlarında büyük yenilikler yapmak için müsait kaynaşmayı oluşturmakta temsil ve FÛTUHAT işlerini kolaylaştırmakla fevkalade önemli etken oldukları muhakkaktır.

RUM ilinin İslamlaşmasında bu misyoner DERVİŞ gruplarının oynadığı rol büyüktür.

Ordulardan önce fetihlere çıkmış DERVİŞ'ler karşı tarafı çok önceden MANEN fethetmiş bulunmaktaydılar.

Orta Asyalı muhacir mutasavvıflar kendileri ile beraber memleketlerinin örf ve adetlerini, dinî adap ve erkanını beraberinde getiren insanlardır ki bunların içinde müteşebbis kafile reisleri geldikleri yerde hanedan tesis etmiş soy ve makam sahibi mühim şahsiyetler vardır.”

Belirttiğimiz gibi hicri üçüncü yıldan itibaren tasavvufî hareketin büyük bir kolu Orta Asya'ya kaymış ve bu bölgede asırlardır süregelen bir tasavvufî gelenek oluşmuş, günümüze kadar ulaşmıştır.

Orta Asya orijinli tasavvufi ekoller Selçuklu ve Osmanlı devletinin resmi kurumları haline gelmiştir. Osmanlı imparatorluğunun resmi olarak tanıdığı protokol sıralamasında yer verdiği NAKŞİBENDDİYE tarikatı da bir Horasan ekolüdür.

Allah'ın yüce ismi yeryüzünde duyulup İSLÂM toprakları genişlesin şuuru ile ANADOLU topraklarına başlayan cihat hareketi iki koldan başlamıştır.

a) Allah Resulü(S.A.V) efendimizin Bizans İmparatoruna gönderdiği meşhur “ESLİM TESLİM” hitabı ile biten mektubudur.(H.628)

“...İstanbul'un elbet fethedileceği... “ Hadis-i Şerif-i ile Anadolu'nun fethine zemin hazırlanmış özellikle KAYSERİ'nin İstanbul yolu üzerinde olması şehrin ilk döneminden itibaren başta SAHABE-İ GÜZİN olmak üzere İslam mücahitleri ile tanışmasına neden olmuştur.

b) Kısa dönemde bir İslam medeniyeti oluşturan Orta Asya Müslümanları (horasan erleri) CİHAD ibadetini yerine getirmek için batı bölgesine iskân hareketi başlatmıştır.

c) İslam tarihinin en büyük felaketi olan putperest Moğol istilasını nedeniyle zorunlu göç hareketi Anadolu içlerine kadar uzanmış ve Bizans hâkimiyetinde olan topraklarda Müslüman azınlıklardan söz edilir hale gelmiştir.

Miladi 10. Yüzyıllardan itibaren, Maveraûnnehir- Horasan ve Orta Asya'dan gelen Müslümanlar artık Anado-

lu'nun bazı bölgelerinde çoğunluk olabilecek düzeye ulaşmışlardır.

Hicrî birinci asırdan itibaren Kayseri'nin fetih yolu olması sebebiyle Müslümanlarla tanışması Resulallah(S.A.V) efendimizin vefatından hemen sonraya tekabül eder.

İstanbul'u fetheden kumandan ve asker olabilmek ve Resulallah(S.A.V) efendimizin övgüsüne mazhar olmak için mücahid SAHABİ grupları, Mezopotamya'dan Roma'ya çıkan ve hükümdar yolu ile bilinen; Diyarbakır, Malatya, Darendede, Gurun, KAYSERİ, Boğazlıyan, Sarıkaya, Ankara, Eskişehir, İzmit yolunu kullanarak ÜSKÜDAR'a çıkıyorlardı.

İslam orduları KAYSERİ üzerinden dokuz sefer yapmıştır. Ebu Eyyüb el-Ensarî Hazretleri'nin de katıldığı ilk Bizans fetih çıkarması hicrî 48-49 yıllarına denk gelmektedir. İslam orduları Malatya-Kayseri- Eskişehir yolunu takip ederek Kadıköy'e varmışlar İstanbul muhasarasından netice alamadan geri dönmüşlerdir.

Hicrî ikinci asır başlarında, İslam orduları tarafından KAYSERİ kısmen fethedilmiştir. Bu fetih hareketinde Seyyid Battalgazi'n inde bulunduğu zikredilir.

Hicrî 110 yılından başlayıp bir asır boyunca, hâkimiyeti, Bizans- İslam orduları arasında el değiştiren KAYSERİ'DE artık İSLAM hâkimiyetinin tescili ABBASİ Halifesi Harun Reşidin bölgeyi feth etmesi ile Müslümanların toprağı ol-

muş ve İslam hâkimiyeti 160 sene sürmüştür. (M. 809–968).

Bundan sonraki bir asır boyunca KAYSERİ Rum(Bizans) - Ermeni hâkimiyetine geçmiştir.

Anadolu'da artık bir Müslüman çoğunluk ve Selçuklu hâkimiyetinden söz edilir duruma gelindiğinde, Bizans ile savaşmak kaçınılmaz olmuştur.

Anadolu'nun fetih hareketi, 1071 yılında Alparslan, Bizans ordusunu mağlup etmesi ile ANADOLU artık tamamen İSLÂM hâkimiyeti ile taçlanmış oldu.

Malazgirt savaşından sonra Anadolu toprakları Türkiye olarak dünya ölçeğinde isimlendirilmeye başlanmıştır. Milâdî 11–12–13. asırlar, Selçuklular dönemi diye tanımlanmıştır. Tasavvuf tarihinin en önemli evresi bu dönemlerdir... Bu üç asır sonraki dönemlerin temelidir. Meşhur tarikat kurumları bu dönemde tanınmış ve tarihsel olarak ünlenmiştir.

Anadolu Selçukluları medeniyetinin en parlak dönemi M. 13. Yüzyıl başlarıdır. I. Alâaddîn Keykubat döneminde özellikle KONYA-KAYSERİ vilayetleri âlimler kenti olmuş, büyük mutasavvıflar bu dönemde Kayseri'de irşad faaliyetlerine devam etmişlerdir.

Selçuklu sultanları üst düzey eğitim almış, DİNÎ duyguları ağır basan en az üç dil bilen yetişmiş şahsiyetlerdi...

Bu nedenle ilim ve tasavvuf erbabına gereken değeri vermişler. Kayseri-Konya- Aksaray- Sivas- Amasya- Niğde-

Tokat-Ankara –Erzurum gibi önemli merkezlerde yetişen ilim adamları İslam dünyasında ciddi bir itibar sahibi olmuşlar, geçim sıkıntısı çekmemişlerdir...

Genelde ilim adamları mutasavvıf özellikleri ile maddi ve manevi ilimlerde önderlik yapmışlardır.

Miladî sekiz ve dokuzuncu yüzyıllarda Anadolu ve İRAN'da yaşayan Müslüman halkın büyük bir çoğunluğu ehli-sünnet itikadını titizlikle korumuş ve çoğunluk HANEFÎ mezhebi'ne bağlı olarak tarihi seyir devam etmiştir.

Selçuklu idarecileri, ehl-i sünnet el cemaat akaidi ve Hanefi hukuk sistemine bağlılıklarını vakıfnamelere bile yazdırarak, kendilerinden sonra gelecek yönetici ve ilim erbabına da bu yolda olmalarını vasiyet etmişlerdir.

İRAN asırlar sonra, zoraki mezhep değişimine uğramıştır. Bu notu özellikle düşmemizin nedeni, o dönem FARŞÇA'nın edebiyat ve bürokratik dil olması nedeniyle, Anadolu siyasi ve kültürel hayatında kullanımı, hukuk ve inanç bütünlüğünden kaynaklanmaktaydı...

Doğudan batıya sadece iki sebep nedeniyle göç eden Türkmen kabileleri Anadolu topraklarında, mutasavvıflar ise uygun görülen stratejik önemli mevziilere yerleşip irşad faaliyetlerine başlamışlardır. Bu noktalar Ö. Lütfi Barkan'ın tanımıyla Kadim doğuyu batıya bağlayan yol güzergâhları-savunma ve gözetleme amaçlı tepe noktalar veya tarım arazisi için elverişli boş alanlara yerleşmişlerdir.

Bu tür yerlere kurulan tekkeler ve zaviyeler nedeniyle çevre yavaş yavaş dolmuş, oluşan köy ve kasaba, kültür ve tarikat merkezi haline gelmiştir. Kurulan bu tekke ve za-

viyeler misafirler için otel ve lokanta, askerî harekât için gözlem evi, birer sığınma evi işlevi görmekteydi.

Genel olarak Horasan yöresinden gelen mutasavvıflara Horasan erenleri tanımlaması yapılmıştır.

İslam'ın yayılması için örnek insan konumunda irşad faaliyetlerini devam ettirmişler, zikredilen amaç doğrultusunda o yörenin sakinleri olarak sosyal yaşamı etkilemişlerdir...

MÜRŞİD'ler genelde şehrin eşrafı ile yakın temas kurarak İslam ahlakının kökleşmesi Müslim ve gayrimüslim halk arasında düzen ve huzur ortamının temini, fakir ve kimsesizlerin dayanağı haline gelip favkâlade önemli işler yapmışlardır.

Medrese ve tekkelerle temasını eksik etmeyen şehir halkı yüksek dini kültür ve tasavvuf donanımı ile MEDENİYET oluşturmuşlardır.

Bu dönem ANADOLU da faaliyet gösteren büyük mutasavvıflar arasında şu seçkin isimleri sıralayabiliriz:

Sultan-ül ülema Bahaüddin Veled,
Evhadüddin Kirmani,
Muhyiddin ibn-i Arabi,
Ahi Evran,
Seyyid Burhaneddin veli,
Mevlana Celaleddin Rumi,
Sadreddin Konevi,
Fahreddin Iraki,
Şems-i Tebrizi,

Hacı Bektaş-ı Veli,
Necmeddin DAYE

Selçuklu altın çağı olarak diye nitelendireceğimiz bu dönem Moğol akınları ile yıpranmış, bazı medeniyet şehirleri Moğol istilası ile yerle bir olmuştur.

İslam dünyasının başlangıç rönesansı diyebileceğim her dalda oluşan ALTIN ÇAĞ, putperest Moğollar tarafından, Orta Asya'dan başlayarak, KAYSERİ dâhil birçok İslam yurdunu tarumar etmiştir. Moğol istilası sırasında Kayseri'yi kahramanca savunan bir tasavvufi yapılanma olan AHİ'lik asırlar sonra bile hayır ve rahmetle anılmaktadır.

Anadolu'da özellikle Selçuklu dönemi Kayseri merkezli üç tasavvufi akımdan söz edeceğiz.

- a) Yesevilik
- b) Kübreviyye-sühreverdiyye
- c) Ahi Evran

YESEVİLİK

ANADOLU toprağının her karesinde izleri olan bu tari-katın köklerine inilecek olursa; Yusuf Hemadani (k.s) ‘dan başlamak gerekmektedir...

Yirmi yaşına kadar ülkesinde eğitim aldıktan sonra BAĞDAT’ a gelerek şeyh Ali Fareverdî ‘ den feyz aldı...

Çağdaşları arasında FIKIH ve diğer dini ilimler öğreni-minde yıldızlaştı... Hadis ilmi ile uğraşan dördüncü nesil hadis âlimlerinden hadis dinledi... Dini ilimlerde üstad de-recesine geldikten sonra tasavvufi yaşama ağırlık verdi.

Hanefi mezhebine mensup olan Yusuf-î Hemedani, ilim ve fazilette, çağının en meşhur simalarından biri oldu. Bağdat nizamiye medresesinde öğretim görevlisi olarak uzun süre öğrenci yetiştirdi...

Türk- Tacik tüm bölge halkına dini bilgileri öğretir. Hı-ristiyan ve Zerdüştlerin evlerine girer, İslam’ı tebliğ eder, onların gönül evlerini mamur etmeye çalışır, İslam’ı tebliğ ederdi...

Müslümanlar arasında ayrılık ve kutuplaşmaya asla müsaade etmez aşırı uçta bile olsa, KÂBE ‘ye yönelip na-maz kılan bir insana, değişik batıl bir görüşe sahip olsa bi-le, asla küfürle itham etmezdi...

Yusuf Hemedani, vefat etmeden önce öğrencileri ara-sında irşad makamına ulaşmış, dört öğrencisini kendisinden sonraki dönem için vekil tayin etti...

Bunlar:

- 1) Abdullah Berkî
- 2) Hasan Andakî
- 3) Hoca Ahmet Yesevî
- 4) Abdulhalık Gücdüvanî 'dir.

Bu dört mümtaz şahsiyet içinden, Ahmed Yesevî ve Abdulhalık Gücdüvanî, Türkmen- Tacik halklar üzerine tasavvufi yapılanma da temel taşı olmuş ve ilerleyen zaman içinde Anadolu'nun İslamlaşma sürecini başlatmış tasavvuf büyüklerindendir...

Bir tarafla Yesevîlik diğer tarafta Abdulhalık Gücdüvanî'nin manevi irşadı ile Muhammed Nakşibendî'nin (k.s), tesis etmiş olduğu Nakşibendî tarikatı, asırlar sonra Osmanlı İmparatorluğunun resmi tarikatı olmuş, şeyhleri, kadrolu devlet ve memuru olarak algılanmış protokolde yer verilmiştir.

HOCA AHMET YESEVÎ'nin doğum tarihi net bilinmemekle birlikte miladi,1093 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Soy ağacı HZ. Ali'ye (r.a) kadar dayandığı rivayet edilir.

Türkistan'ın bugünkü sınırları içinde olan YESİ şehrine yakın Sayram kasabasında doğduğu için "YESEVÎ" lakabı ile şöhet bulmuştur. Öğrenimini tamamladıktan sonra Buhara ya gelerek, Şeyh Yusuf Hemadanî'ye mürid olur.

Onun nüfuzu altında ilmi ve tasavvufî yolda ilerlemeye başlar...

Bu bağlılık hasebiyle öğretmen-öğrenci arasında ciddi anlamda manevi iletişimde kaynaşma meydana geldi... Ahmet Yesevî, tıpkı hocası gibi ilim ve takva da parlayan bir yıldız haline geldi... Orta Asya bölgesinin kendi döneminde ilim ve takva havzası oluşmasına sebep oldu...

Yusuf-ı Hamedanî'nin vefatı ile birlikte, Ahmed Yesevî, Buhara'dan doğduğu yer olan Yesi'ye döndü...

Halkına, vefat edene kadar dini ilimlerde hizmet etti, yedi sekiz bin öğrenci yetiştirdiği, Hicrî 562, miladî 1166'de 73 yaşında vefat ettiği rivayet edilir.

Ahmed Yesevî, Hocası Yusuf Hemadanî gibi Hanefi mezhebine bağlı olup, şERİAT VE TARİKAT bütünlüğünü sağlamış, şeriata aykırı davranış ve tutum içinde olan bir şahsın tasavvufla alakası olmayacağını belirtmiştir.

Bu denli duyarlı ve titiz olması sebebi ile Türkler'in İslamiyeti kabul etmesinden sonra ilk tasavvufi ekol oluşturmuş şahsiyet olmuştur...

Pîr-i Türkistan- Sultan-ül evliya gibi unvanlarla yâd edilen üstad, ilahî aşkın, şiir diline de yansımasına öncülük etmiştir. Yunus Emre- Eşrefoğlu Rumî – Niyazi Mısırî-- Aziz Mahmud Hûdaî gibi şair yönü ağır basan mürşidlerin piri olmuş tasavvuf şiirinin temelini oluşturmuştur.

Türkler arasında daha fazla hüsnü kabul görmüş olan yesevîlik, NAKŞİBENDÎ tarikatının, çok daha büyük boyutlu nüfuz alanlarına ulaşması sebebiyle zaman içinde Nakşibendiye içinde erimiştir.

KÜBREVIYYE

Necmeddin Kübrâ, tasavvuf tarihinde tarikatlar dönemi denilen, Hicrî altıncı asrın ikinci yarısı Türklerin çoğunluk olarak yaşadığı Harezm bölgesinde yaşamış ve yöre halkını irşad etmiştir. Yetiştirdiği öğrencileri daha sonraki dönemlerde çağın seçkin mutasavvıf şahsiyetleri olmuşlardır...

Türklerin İslamiyet'i kabul edişinden sonraki dönemlerde, halkın üst düzey dini yaşamında, tasavvufi akımların etkisi büyük olmuş, İbadet ve ahlak bağlamında, mürsidler örnek yaşamlarıyla toplumu fiili olarak eğitmişlerdir.

Hoca Ahmed Yesevî – Abdül Halik Gücdüvani – Necmeddin Kübrâ – Ebul Hasan Aşık(Hasan Endakî) gibi mürsidler çağa damgasını vurmuşlardır.

Necmeddin Kübrâ Hicrî 540 tarihinde Harezm'e bağlı HİVE kentinde, ticaretle uğraşan zengin bir ailenin çocuğu olarak doğmuş, ilköğreniminden sonra dini ilimleri öğrenmek için o dönem ilim merkezleri olan Nişabur, -Hemedan- İsfahan- Mekke- İskenderiye- Bağdat- Tebriz'de eğitimini tamamlamış, kırk yaşına kadar gurbet ortamındaki ilmi ve

tasavvufi ilerleyiş tamamlanınca ülkesine dönerek halkını irşad'a başladı... Büyük bir ilgi gördü...

Bu günkü Türkistan özellikle Harezmi bölgesinde, ehli-sünnet geleneğinin sarsılmaz bir şekilde kökleşmesini sağlamıştır... Hicrî 618 tarihinde ülkesinde vefat etti...

HAREZM bölgesini coğrafi olarak tanımlamak gerekirse, Horasan ve Meveraünnehir'e komşu bölgedir. Bugünkü konum itibari ile Türkmenistan-(Merv ve serahs) Afganistan (Belh ve Herat) ve İnan toprakları olarak tarif edilebilir.

Hicrî 7. Yüzyılda Anadolu'da yaygın hale gelen tasavvufi düşünce, iki ekolden oluşmaktadır.

a) IRAKİLER: Arap yarımadasından gelen tasavvufi düşünceleri, dünyevileşmekten kaçınma (zühd) ve takva olan ahlakçı sufiler ve ARİF sufilerin temsil ettiği çizgidir... Cüneydî Bağdadî- Beyazıd-î Bestamî- Muhyiddin-i İbnî Arabî – Sadeddin Konevi bu çizgi için örnek verilebilecek şahsiyetlerdir.

b) HORASANLILAR: Orta Asya içlerinden gelen Harezmi ve Maveraünnehir bölgesinde yetişmiş şahsiyetlerin öncüleri, daha önce belirttiğimiz gibi Ahmed Yesevî- Abdülhalık Gücdüvanî - Necmeddin Kübrâ-Şihabeddin Sühreverdi- Behaüddin Nakşibend- Behaüddin VELED- Burhaneddin Muhakkık TİRMİZİ'dir. ...

Kübreviyye tarikatı KAYSERİ için özel bir mekândır. Necmeddin DAYE – Mevlana'nın babası Bahaddin Veled

ve Seyyid Burhaneddin Muhakkık TİRMİZİ bu tarikatın Anadolu'daki temsilcileridir. Ve halkın yaşamını tasavvufi hayatını derinden etkilemişlerdir.

Kübreviyye ve Sühreverdiyye gibi iki önemli tasavvufi ekol, Mevlana Celâleeddin Rumî dönemine kadar ilgi görmüş ve sonraki dönemlerde Mevlevilik için de erimişlerdir. Bu nedenle Kübreviye tarikati üzerinde detay aktarım yapılacaktır...

Necmeddin Kübra'nın 12 seçkin vekilinden biri, Sultanül ülema Bahaüddin Veled, onun biricik vekili Seyyid Burhaneddin veli sıralaması yapıldığında, Seyyid Burhaneddin veli'nin büyük mürşidi doğal olarak Necmeddin Kübra olmaktadır.

Ayrıca, Kübrevi tarikatı, Sultan Yıldırım Bayezid Han'ın damadı Buharalı Emir sultan hazretleri ve halifeleri ile Bursa yöresinde 16. yy a kadar hayatiyetini sürdürmüştür.

Tasavvuf tarihinin iki önemli şahsiyeti Ahmed Yesevî ve Abdülkadir Geylanî'den sonra tarihi oluş içinde Türk İslam dünyasının tanıdığı ikinci büyük mutasavvıf Necmeddin Kübrâ olmuştur...

Abdulkadir Geylani nin, Kadiriyye- Nakşibendiyye ekolünün sistematik üstadı olarak yazdığı eserler Arapça'dır.

Ahmed Yesevî ekolü ise Türkçe eserleri ile meşhurdur. Ancak ehl-i sünnet İran ekolü edebiyat ve siyaset dilinde

üstünlük sağlayınca sonraki nesil Farsça eserler vermeye başlamıştır.

Necmeddin Kübra'yı; kaynaklar ve" Seyyid-üs Şüheda vel evliya" olarak tanımlar. Bu önemli sıfatı almasının nedeni, Moğol istilasında yurdunu kahramanca savunup şehit olmasından kaynaklanmaktadır.

Cengiz Han'ın önderliğini yaptığı Moğollar, Necmeddin Kübrâ döneminde çevre ülkeleri istila amaçlı dev bir ordu ile askeri alanda yükselişe geçtiler. Miladî 1215 yılında Çin'i istila ettiler. Kısa bir süre sonra (M.1220) Moğol ordusu yönünü İslam topraklarına çevirdi... Buhara, Semerkant ve Tirmiz şehirleri Moğolların hâkimiyetine girdi.

Harzemşah Devleti ve İslam'ın ilk Rönesans dönemleri olarak nitelenecek bir medeniyet imha edildi...

Müslüman halk Moğollara teslim olmamış, tarihte eşine az rastlanan bir kahramanlıkla, kendinden kat ve kat üstün olan Moğol ordusuna beş- altı ay direnmiş, ev ev, mahalle mahalle savaş devam etmiştir.

Dayanma gücü kalmayan Müslümanları, tarihte bir eş bulunmayacak türde toplu kıyıma maruz bırakan putperst Moğol ordusu, bu vahşetle de yetinmeyerek, Ceyhun nehrinin su bentlerini açarak tüm şehir su altında bırakılmıştır.

Tarihçi İbn-ül Esir, Moğol istilası hakkında şu çarpıcı tespiti yapmaktadır: " Eğer bir kimse; ALLAH, Âdem a.s.'ı yarattığından bu güne kadar İnsanlık bu kadar sarsılmamıştı diye bir ifade kullansa, doğru söylemiş olur... Çünkü tarih bu felakete benzer bir olay kaydetmemiştir..."

Tarihçi HODGSON felaketi şu sözleri ile özetler:

“Kim ne derse desin, böylesi bir TERÖR daha önce hiç vaki olmamıştır...”

Moğol istilası ile birlikte Orta Asya bölgesinde katledilen Müslüman sayısı 700 bin olarak ifade edilir.

İslam medeniyetinin Rönesansı olan bu bölgede kurulan devasa kütüphaneler, yeryüzünün en büyük kitap rezervini oluşturmuştu... Dönemin büyük ilim merkezlerinden MERV şehrinde ON büyük vakıf kütüphanesi vardı...

Moğolların tahrip ettiği ve yaktığı kütüphanelerden kaçırdığı kitapları bir mağaraya saklayan Nasireddin Tusî; Daha sonra 400 bin ciltlik bir kütüphane ve rasathane kurması, o devir için nasıl bir ilim ve kültür birikimi olduğunu belirler... Yıkımdan kaçırılan kitap bu kadarsa imha edilenler ne kadardı sorusu önemlidir...

İslam dünyasından başlayıp, şehrimize kadar dayanan Moğol istilası konusunda ülkemizde tüm tarihi kaynaklar, olayların vahim tarafını örtme ve bu elim olayı güncele taşımamak için çaba sarf etmektedir.

Cengiz Han ve Moğollar, neredeyse ecdat yerine konulmakta ve kahramanlıkları ile övünülmektedir.

Tarihi gerçekler, birtakım çevreler nezdinde kahraman muamelesi gören Cengiz Han ve Moğollar'ı, birinci İslam medeniyetinin yıkımı ve 700 bini Orta Asya olarak olmak üzere 1 milyon Müslüman'ın katlinden sorumlu tutmaktadır...

Özellikle Orta Asya bölgesi (Harzem, Hazarlar, Maveraünnehir) bir daha medeniyet merkezi olma ayrıcalığına kavuşmamış, yaraların tedavisi iki asır sürmüştür...

Necmeddin Kübra bu hengâmeli dönemde irşad faaliyetlerine devam ederken Moğollar Harzem’i istila eder... Katliamlar başlayınca, ilim yok olmasın niyeti ile, 600 seçkin öğrencisini Harzem’den hicret ettirmiş ve Allah yolunda hizmete devam etmelerini emretmiştir. Kendisi, ilerlemiş yaşına rağmen savaşmaya karar verir.

Kaynaklar bu elim olayı şöyle naklediyor:

“...Küffar Harzem’e geldiğinde Şeyh öğrencilerini topladı. 600 kişi kaddılar... Şöyle hitap etti: Tez kalkınız... Memleketlerinize gidiniz! ...

Doğudan çıkan bu yalın ateş, Batı’ya kadar yaklaşmıştır. Bu afet büyük bir fitnedir. Ümmet içinde bundan daha büyüğü görülmemiştir...” dedi... Öğrencilerinden bazıları şeyh neden dua etmez diye sordular şöyle buyurdu: “ Bu bir hüküm-i Kazadır, def’i mümkün değildir...” ülkelerine gitmek durumunda olan öğrencileri neden şeyh bizimle hicret etmiyor diye düşündüklerinde;”... Ben burada şehid olmayı Allah’tan(c.c) niyaz ediyorum. Bana, başka bir yere gitmeye izin yoktur...” dedi.

Kalmalarını istediği bir kısım müritlerine hitaben;

“Geliniz Allah(c.c) yolunda, O’nun ismini yüceltmek için savaşalım “ Diyerek, zırhını giydi...

Kâfirlerle kahramanca çarpışırken, ok yağmurunun altında bir ok göğsüne isabet etti... Dua ve niyazı kabul olmuş olarak şahadet şerbetini içti... Bu kahramanca direniş

nedeni ile kendisine Seyyid'üs Şühedâ unvanı layık görülmüştür.

Tasavvuf düşüncesinde derin izler bırakmış olan Necmeddin Kübra; ehl-i sünnet itikatına ve şer'i kuralarla sıkı sıkıya bağlı, şeriat tasavvuf ikileminde bütünlük ve dengeyi esas alan ve müritlerini bu doğrultuda yetiştiren bir Üstad' dı...

Allah'a ulaşma konusuna insanları belli kalıplar içine sıkıştırmadan, her insanın kendi meşrebine uygun olan bir yolu benimsemesi gerektiğini beyan eder ve bu usul üzerine irşad faaliyetine devam ederdi.

İnsanoğlunun Allah'a ulaştıran yolların mahlûkat'ın nefesleri sayısınca olduğunu ifade ederek asıl amacın Allah ile bir olabilme yeteneği olduğunu belirtmiştir.

İnsanı veli mertebesine ulaştıran manevî yolculuğun temelde üç aşamada cereyan ettiğini belirtmiş ve bu üçlemeyi ŞERİAT-TARİKAT- HAKİKAT olarak sınıflandırmıştır. Bu tertibi şu güzel örnekle izah eder;

Şeriat gemi gibidir... TARİKAT, deniz gibidir... Hakikat ise inci gibidir... İnciyi elde etmek isteyen denize açılır ve onu elde eder... Bu sıralamaya uymayan İnci'ye ulaşamaz. Mürit için gerekli olan ilk sıralama şeriattır.

Şeriattan maksat, Allah ve Resulü'nün emir ve yasaklarıdır... Abdest- Namaz- Oruç – Hac-Zekât -Haramları terk – Helal olanı istemek, diğer emirlere uymaktır...

Tarikat; Bütün dünyevi menzil ve makamlardan uzak kalmak ve kişiyi Allah'a yaklaştıracak olan TAKVA'ya sarılmaktır.

Hakikat ise gayeye ulaşmak, tecelli nurunu müşahede etmektir.

Bu üç temel tasavvufi ölçüyü zihinlere nakşetmiştir...

“Allah'a ibadet ŞERİAT, Allah'ın huzuruna varmak TARİKAT, Allah'ı müşahede etmek ise HAKİKÂT 'tir.

Şeriatın temizliği su ile TARİKAT'ın temizliği kalbi kötü düşünce ve alışkanlıklardan arındırmakla, HAKİKAT'in temizliği ise ALLAH'tan başka her şeyden ayrı kalmakla olur.” Ölçüsünü koymuştur.

Necmeddin Kûbrâ, müritlerine, fazla yemek yeme alışkanlığını yavaş yavaş azaltarak az yemeği prensip edinmelerini;

Mürşid-i Kâmil'e tam bir muhabbet göstermelerini, emir ve tavsiyelerine riayet etmelerini;

Sürekli ABDEST'li bulunmalarını, genellikle oruç tutmayı, çok konuşmaktan kaçınıp, sürekli Allah ile beraber olmayı, zikir-i daimе dikkat edilmesini, kalplerin Allah'a bağlanmasını;

Şeyhe itiraz etmeyi terk etmelerini, kalbe gelen şeytani ve nefساني duyguları atmayı tavsiye etmiştir.

Zamanının büyük bir bölümünü müritlerine ayıran üstad, eğitim ve öğretim hayatının yanı sıra günümüze kadar ulaşan önemli eserler vermiştir.

Necmeddin Kûbrâ kısa ve pratik gayeler güden, sorun çözücü eserlerinde en etkili olanı usulü AŞERE dâhil olmak üzere yaklaşık Arapça on, Farsça sekiz eseri günümüze kadar ulaşmıştır.

Özellikle küçük bir kitap olmasına rağmen asırlardır tasavvufi ahlak ve düşünce konusunda oluşan anayasal değerlerin günümüzde bile geçerliliğini koruması üstadın önem ve şöhretini korumuştur. TASAVVUFİ hayatta ilerleme için gerekli olan on usul şunlardır:

1) TEVBE: Allah katında yasak olan işleri terk edip bir daha yapmamaya içtenlikle niyet etmek olarak tanımlanır. Bu erdemli davranış için üç şart gerekir.

- a) Pişmanlık
- b) Geçmişe yapılan hataları terk
- c) Tekrar aynı hatalara düşmemek

Necmeddin Kûbrâ, kulun kendi iradesi ile Allah'a yönelmesi bu yolun ilk adımıdır. Sağlam bir kararlılık gerekir. Kul öncelikle geçmiş günahlarından tevbe etmesi gerekir demektedir.

2) ZÜHD: Uzak durmak-rağbet etmemek- anlamına gelir. Cüneyd Bağdadi, "...Elde malın, kalpte mal sahibi olma arzusunun bulunmamasıdır. " diye tarif etmiştir.

3) TEVEKKÜL: Güvenme -bel bağlama, vekil tayin etme anlamına gelir. Tasavvufi tanım olarak; "Allah katında olanlara güvenme ve insanların ellerinde olan şeyden ümidi kesmektir."

Necmeddin Kûbrâ; "Tıpkı ölü gibi Allah'a güvenerek, bütün sebep ve tedbirlerden uzak durmaktır." diye tarif etmiştir.

Kur'an bu tarifi şöyle kesinleştirir. "Kim Allah'a tevekkül ederse O, ona yeter..."

4) KANAAT: Az olanla yetinmek, zaruri ihtiyaçların dışında, istek ve arzulardan arınmaktır. Cenabı Allah'ın "Yiyiniz içiniz, israf etmeyiniz..." (araf/31) emri gereğince, yeme—içme ve mesken konusunda israf etmemektir... KANAAT; Bolluk veya darlık söz konusu olmaksızın her zaman kalbin tatmin olmasıdır.

5) UZLET: Belirli şartlar dâhilinde kalabalıklardan uzaklaşmaktır.

6) ZİKRİ DAİM: Allah'tan başka her şeyi unutmak devamlı onu zikretmek.

7) TEVECCÜH: Yönelmek anlamına gelen bu kelime tasavvufi anlam olarak sadece Allah'a yönelmek olarak tanımlanmaktadır.

8) SABIR: Tahammül ve dayanma anlamına gelen sabır, emir ve yasaklara uymaya, gelebilecek bela ve husumete tahammül ve isyan etmeme, nefsin alıştığı ve tiryakisi olduğu şeyleri kısmak ve bu yolda sebat etmektir.

9) MURAKABE: Bir kulun, Allah'ın her konu da kendisini denetlediğini ve kalbinden geçirdiğı her türlü hesap ve düşünceyi bildiğini unutmamasıdır...

10) RIZA: Hoşnut ve memnun olmak anlamında gelen bu kelime, Allah'ın her türlü fiil ve takdiri karşısında kalbin sakin olarak kalması ve ondan gelene razı olması demektir.

Allah ile kul arasında ki en güzel huy rıza ve teslimiyettir. Bu makamın ilahi yardımla elde edildiğı muhakkaktır... Bu makama erişmek için İBADET'E devam, Allah'ın emir ve yasaklarına karşı tam bir uyum içinde olmak şarttır.

Necmeddin Kûbrâ'nın bu risalesini İbrahim Hakkı Bursevî hazretleri Türkçemize kazandırmış, böylece Osmanlı sınırları içerisinde risalenin şöhreti daha da artmıştır. İbrahim Hakkı Bursevî, risaleyi şerh ederken kendi şiirlerinden örnekler sunmuş, hikmet dolu manzumelerle okuyucusuna rehberlik etmiştir

Necmeddin Kûbrâ konusunda ön giriş yapmamızın başlıca nedeni, gerek düşünceleri, gerekse müridleri kanalı ile Anadolu ve özellikle Kayseri kültür ve tasavvuf hayatına önemli katkılar yapmış olmasından dolayıdır.

Kayseri ve çevresinde mürid bazında sayısal bir yayılma sahası bulamasa bile fikirleri her zaman ön planda olmuştur.

Bu tesir sahasının en önemli sonucu mevlevîliktir.

Nefahatül Uns'e göre Mevlâna'nın babası, sultan-ül ulema Bahaaddin-i Veled ,Necmeddin Kûbrâ'nın seçkin müridleri arasındadır. Ayrıca Anadolu toprakların da 35 yıl kalan ve Kayseri'de önemli eserlerini yazan Necmeddin DAYE'de Üstad'ın on iki seçkin müridinden birisidir...

Genç yaşında Sultan-ül ulema Bahauddin Veled'e intisab eden Burhaneddin Muhakkık Tirmizî, kübrevi ekolü ile yetişmiştir. Sultan-ül ulema Bahauddin Veled tasavvufi bağlamda Seyyid Burhaneddin Veli'yi kendisine vekil bırakmıştır. Öğrenci yetiştirme konusunda binlerce denilecek rakamdan bahsedilebilir... Ancak mürşid- mürid ilişkisinde sadece Seyyid Burhaneddin Veli'yi seçmek önemli ve anlamlıdır.

Tasavvuf tarihinde başlangıçtan miladî 1300'lü yıllara kadar seçkin mutasavvıfların isimlerinin zikredildiği tüm eserlerde altı büyük üstadın Kayseri ile temasları olduğunu müşahede etmekteyiz. Bunlar sırası ile hicrî ve miladî vefat tarihlerine göre:

- 1) Bahaddin Veled (628-1230)
- 2) Şihabüddin es Sûhreverdi (632-1235)
- 3) Muhyiddinî İbni Arabî (638-1240)

- 4) Seyyid Burhaneddîn Muhakkık el- Tirmizî (638-1240)
- 5) Necmeddin Daye (654-1256)
- 6) Sadrûddin El Konevî (673-1274)

Kayseri de kurumsal olarak İRŞAD faaliyetlerine devam eden, kökü Selçuklu ya dayanıp Osmanlı döneminde meşhurlaşan tarikatlar şunlardır:

EKBERİYYE tarikatı: Muhyiddin ibn-i Arabi kökenli , Sadreddin Konevi ile sistemleşmiş, Osmanlı döneminde Davud-ı KAYSERİ ile şöhret bulmuştur.

BİSTAMİYYE tarikatı: 1349 yılında Kayseri de dünyaya gelen, Şeyh Hamid-i Veli, Somuncu Baba lakabı ile Osmanlı döneminde şöhret bulmuştur. Kayseri de belli bir dönem irşad faaliyetlerinde bulunduktan sonra Bursa ya göç ederek fırıncılık yapmaya başlamış, bu nedenle mesleği ünvanı olmuştur...

Sultan I.Bayezit'in yakın dostu olan somuncu Baba, inşaatı yeni biten Bursa Ulu camisini sultanın ricası ile ibadete açmış ve ilk vaaz kendisine nasib olmuştur...

Hacı Bayram-ı Veli, üstadın en önemli müridlerinden olup, Bistamiyye tarikatı, Hacı Bayram-ı veli nin çok daha fazla şöhret ve mürid bulması nedeni ile BAYRAMİYYE tarikatı içinde erimiştir...

BAYRAMİYYE tarikatının en önemli temsilcisi ise Kayseri de medfun, İbrahim TENNURİ hazretleri olmuştur.

SÜHREVERDİYYE

Orta Asya'dan gelen mürşid ve dervişler, Ahmet Yesevi bağlularından ibaret değildi... Kübreverdi ve sühreverdi ekolüne mensub müridler Konya ve Kayseri yörelerinde iskan faaliyetlerine başlamışlardı...

Sühreverdi tarikatı, Ebu Necib Sühreverdi tarafından kurulmuş(ö. 1167) ancak zamanında şeyhül meşayih diye anılan Ebu Hafs Ömer es Sühreverdi tarafından geliştirilmiş ve şöhet bulmuştur. Hz. Ebu Bekir soyundan geldiği için Mevlana ile akrabalık isnat edilir...

Sühreverdi'nin yazmış olduğu Avarif-ül maarif isimli eseri, tasavvuf muhitlerinde AVARİF ismiyle ders kitabı olarak okutulmuştur...

Sühreverdi, o dönem siyesi otorite ile sıcak ilişkiler kurmuş, Selçuklu devletinin dağılmaması için uğraşmış ortaya çıkan fitne ateşini söndürmüştür...

Kayseri- Konya civarına ulaşır buralarda misafir kalmış, Halife'nin iyi niyet mektubunu, sultan Alaaddin Keykubat'a götürmüş ve bu yolculuk sürecinde, Bahaüddin Veled, oğlu Mevlana ve Necmeddin DAYE ile tanışmıştır...

Yetmiş beş yaşında, elçilik ve mürşidlik vazifelerini bir arada yürüten Sühreverdi, kırkbeş yaşında ki genç Necmeddin DAYE ile ilgilenmiştir...

Seyyid Burhaneddin veli ile tanıştı ve hiç konuşmadan saatlerce karşılıklı oturdular gibi rivayetler tam bir gerçeklik arz etmemektedir. Sühreverdi 1230 yılında Hacc için

Mekkei Mükerrermede olduğu, 1234 yılında vefat ettiği belirtilir... Üstadı Abdülkadir Geylani'dir...

Sühreverdi tarikatı daha sonraki dönemlerde Kübrevilik içinde eriyip tarihi gelişimini tamamlayacaktır...

Kayseri Ahilerinin kurucu üstadları, Ahmed Yesevi ile Sühreverdi'likten etkilenmiştir ifadesi, Sühreverdi ve Evhaüddin Kirmani ile aralarında bazı konularda fikrî ayrılık olmasına rağmen Ahiliğin temel görüşleri hakkında fikir vermiş olacaktır...

AHİLİK

Anadolu'da özellikle Kayseri ve çevresini etki alanına alan tarikat ve teşkilatlardan biride Ahiliktir... Evhadüddin Kirmanî, Kirman Selçukluları Sultan'ı Turan Şah'ın oğludur. Turan Şah, tahtan indirilip öldürüldüğünde Kirmani 16 yaşındaydı.

Evhadudî Kirmanî bu elim olay sonrası Bağdat'a gitmiş, orada kendisini yetiştirerek, sağlam bir ilmi kariyere ulaşmış, tasavvuf yoluna girmiştir.

34. Abbasi Halîfesi Nasır, Fûtûvvet teşkilatını kurmuştu.. Kirmanî, Halîfe Nasır'ın emrine girerek çeşitli ülkelere elçi olarak gitmiş, devletini temsil etmiştir.1205 yılında Anadolu içlerinde fûtûvvet teşkilatının kurulması için 'Halîfe' tarafından görevlendirilmiştir.

Kendisine yüklenen bu sorumluluk bilinci ile Anadolu'ya gelmiş ve 13. asrın başında KAYSERİ Kirmani için merkez

olmuştur. Özellikle I. Gıyasedden Keyhüsrev ve oğlu I. Alâeddin Keykubat döneminde, Selçuklu devletinin himayesinde İRŞAD faaliyetlerine hız verilmiştir...

Zaman içinde fütüvvet hareketi Ahilik olarak dönüşüme uğramış, Ahiyan-ı rum ve Baciyan-ı rum hareketinin fikir babası Kirmani olmuştur...

Dinî sohbetlerini sade duru bir Türkçe ile yapıp Kayseri halkının anlayacağı seviyedeki hitap tarzı ile fevkalâde benimsenmiş ve şehrimizde hüsn-û kabul görmüştür.

Konu başlığımız AHİLİK kelimesi ise Şeyh Kirmanî'den sonra öğrencisi Âhî Evran tarafından fütüvvet yeniden sistematize edilmiş ve ismiyle anılmaya başlanmıştır. Kısaca bilgi verecek olursak;

Âhî Evran, 1171 yılında İran sınırı içinde, Van ilimizin Özalp ilçesine 60 km mesafede bulunan HOY kasabasında doğmuştur.

Anadolu ÂHİLİK teşkilatının kurucusu ve otuz iki ticarî meslek dalının pirî kabul edilir.

Asıl ismi Mahmut b. Ahmet el Hoyi olup künyesi Ebul Hakayık'tır. Kendisine niçin ÂHÎ EVRAN denildiği konusunda bir fikir birliği yoktur.

İlk tahsilden sonra büyük âlim olan Fahreddîn Razî'ye öğrencilik yapmış, daha sonra Bağdat'a geçerek RÂZÎ'nin öğrencilerinden Evhâddin Kirmanî ile tanışmış, bağlılığı üstadı vefat edene kadar sürmüştür... Dini ilimde de birinci

dereceden edindiği bilgi birikimine tasavvufi yapılanmayı da eklemiş ve günümüze kadar ismi unutulmamıştır.

İbn-i Sina- Sühreverdi ve hocası Fahreddîn Razî'nin eserlerini tetkik etmiş bunlardan bir kısmını Farsçaya evirmiştir. Kendisinin telif ettiği eser sayısı da yirmi civarındadır.

1204 yılında Sultan Gıyasaddn Keyhüsrev Selçuklu yönetiminin başına geçince Abbasi Halifesi Nasır İddinillah'e elçi olarak Sadreddin Konevî'nin babası şeyh Mecdüddin İşhak'ı Bağdat'a gönderir. Aynı yıl hac ibadetini İfa eden şeyh Anadolu'ya dönüşünde, Bağdat limlerini ülkesine davet eder.

Evhauddin Kirmanî ile ğrencisi Ahi Evran gibi şekin şahsiyetler bu davet zerine Anadolu'ya hicret kararı almışlardır.

Anadolu'ya kesin olarak yerleşme kararı alan Evhauddin Kirmanî ile birlikte Kayseri'de irşad çalışmalarına başlamış, yaklaşan Moğol tehlikesine karşı Müslümanların teşkilatlanması ve birlik olma gereğini dile getirmişlerdir.

şeyh Evhaüddin Kirmanî, (. 1237) Anadolu şehirlerini gezmış, çoğunluk olarak Kayseri'de ikamet etmiş ve burada evlenmiştir... Üstün gayretleri neticesi Kayseri halkının duygu ve düşüncesi , Dini duyarlılığı ve yaşam tarzı gelişmiştir.. Seyyid Burhaneddin veli ncesi Kayseri, tasavvufi ve kültürel yaşamında belirli bir alt yapıya sahip olmuştur...

Kirmanî'nin vefatı sonrası Kayseri ve civarında Ahilerin piri olarak şöhret bulan Ahi Evran'ın tesir sahası İç Anadolu'yu aşmaya başlamıştır.

Kayseri'de deri atölyesi kurup, deri sektörünün büyümesi işçi ve ustaların çoğalması neticesi Kayseri'de bugünkü Millet ve Yoğun burç arasındaki bölgeye debbağlar mahallesi denilmiştir.

Esnaf ve sanatkârlar arasındaki dini duyarlılığın artması için sarf ettiği gayreti teşkilat olarak yürütmeye başladı...

Kayseri ve civar illerde, dışarıdan gelen konukları ağırlama dinî toplantıları tertip etme gayesine yönelik her şehirde dergâhlar inşa edildi...

Selçuklu sultanlarının özellikle I. Âlaeddîn Keykubat'ın teşviki ile Kayseri'de sanayi sitesi oluşturarak imalatları tek çatı altında topladı. Bu çalışmalar neticesinde daha önce de belirttiğimiz gibi AHİ EVRAN otuz iki esnaf ve imalatçının piri olarak çalışmalarına devam etti. AHİ EVRAN Sultan Alâeddin Keykubat'ın teşviki ile Kayseri'den Konya'ya göç etti...

Kayseri merkezli irşad ve esnaf yapılanmasını içeren faaliyetler Konya halkı nezdinde büyük takdir topladı.

Sultan I. . Âlaeddîn Keykubat'ın; ikinci eşinden olan oğlunu kendisinden sonra veliaht ilan edince, oluşan fitne neticesinde zehirlenerek şehid oldu...(1237) Selçuklu yö-

netimini ele geçiren oğul, II. Gıyaseddîn Keyhusrev'e ilk tepki Âhîlerden gelmiştir.

Ahilerin yeni yönetimi, kalleşçe uygulanan bir yöntemle ele geçirdiği için gayrî ahlâki ve meşru görmemeleri neticesinde hoşnutsuzluk ve kısmı isyanlar artmaya başladı... . Âhî Evran ve yakın arkadaşları Konya'da tutuklandı ve beş yılı aşan bir tutukluluk hali yaşamış oldu.

İç Anadolu'da Babaîler diye adlandırılan Orta Asya inanç ritüellerini bünyesinde taşıyan ve ehlisünnet âlimleri tarafından sapkın olarak nitelendirilen savaşçı Türkmenleri de susturmak için Baba İlyas Horasanî tutuklandı ve yakın müridleri öldürüldü.

Bu olay neticesinde isyan eden Babaîler, Sultan'ın ordusu ile 1242 yılında Kırşehir'in MALYA ovasında karşılaştılar. İki taraftan binlerce Anadolu evladı yok yere heder edildi. Sultan bu savaştan dolayı çok büyük can ve mal kaybına uğradı...

Selçuklu için bu olay felaket zincirinin ilk halkası oldu... Devlet isyanlar neticesinde zayıflama eğilimi gösterince Moğol tehlikesi Anadolu için kaçınılmaz olmuştur.

Bu elim olayın üzerinde henüz bir yıl geçmişken Anadolu içlerini istila niyeti olan Moğol ordularına karşı, Sultan II.Gıyaseddîn Keyhusrev, tedbirsiz, düşüncesiz ve zamansız bir şekilde seksen bin kişilik bir ordu ile Sivas'ın ZARA ilçesi yakınlarında bulunan Köseadağ mevkiinde savaşa gir-

miş ve ciddi bir savaş olmaksızın müthiş bir hezimete uğramıştır. (29 Temmuz 1243)

Kösedaağ yenilgisi, Anadolu Müslümanları için yüzelli yıl sürecek mihnet tarihinin başlangıcı olmuştur.

II.Gıyasaddîn Keyhusrev yenilgi üzerinden üç yıl geçmeden öldü... Selçuklu Devletini vekâleten Celaaleddin Karatay yürütmeye başladı...

İlk icraat olarak genel af çıkararak AHİ EVRAN ve arkadaşlarını ayrıca, diğer Türkmen gruplarını serbest bıraktı.

Kayseri'yi istila eden Moğol güçlerini AHİ EVRAN tutuklu olduğu için yönetemedi...

Ölümünün son beş yılını Kırşehir'de geçirdi ve orada doksan üç yaşında vefat etti.

Âhilik sadece esnafar arasında değil toplumun diğer katmanlarında hüsnü kabul görmüştür...

Dönemin bürokratları kadı- müderris, bilgin ve esnaf ve eşraf bu yapılanmaya muhabbetle bakmaktaydı... Aynı zamanda tasavvufi düşünce olarak, Yesevilik ve Sühreverdiyye ekolü nün karışımı bir yapı Ahilik geleneği ile devam etmiştir.

İbn-i Batuta, Anadolu şehir ve kasabalarında ağırlandığı âhî zaviyelerinden bahsederek şu tespit' de bulunmaktadır.

“... Âhîler Türklerin yerleştđđ ve yaşadđđı her yerde bulunmaktadırdır. Memleketlerine gelen, yabancı fakir ve garip-lerin her türlü sorunlarını giderip, onları korumakla kendilerini yükümlü saymaktadırlar. “

Gündüz geçimlerini sağlayan Âhîler kazançlarının belli bir bölümünü Tekke'ye bağışlayarak, tekke ihtiyaçları bu ortak kasada toplanır ve ihtiyaç sahiplerinin her türlü giderleri buradan temin edilirdi.

İbn-i Batuta, bu güzel hizmetlerden dolayı Anadolu'nun “şeffaf bir diyar” olduğu hükmüne varmıştırdır.

Âhîler Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna kadar İç Anadolu coğrafyasında adından söz ettirmiş ve bu toprakları düşmana karşı korumuş, her türlü kötülük ve tehlikeye karşı da caydırıcı güç olmuştur.

Kösedağ yenilgisi ile birlikte Moğol akınları Kayseri'ye dayanmış çevre il ve kasabalar işgal edilmiş sıra Kayseri'ye geldiğinde devlet otoritesinin yardımı olmaksızın Kayserili âhîler Moğol işgaline karşı kahramanca karşı koymuş ve Allah yolunda şahadeti seçmiştir.

Moğol ordusu Kayseri'de en şiddetli mukavemetle karşı karşıya kalmış, iç kaleye kadar her tarafı istila etmişlerdir..

İki haftadan fazla bir zaman diliminde şehri teslim etmeyen Âhîler karşısında Moğol ordusu ciddi kayıp ve moralsizlik içinde Kayseri muhasarasından vazgeçme kararı aldığı gün Kayseri Subaşı'nın (vergi memuru) ihanetine

uğrayarak Şehrin zayıf yerlerini Moğollara bildirmesi ile Şehir tekrar kuŐatılarak ele geğirilir.

Bu acı mağlubiyetten sonra Kayserili aĥîlerinin topluca imha edildiği ve teŐkilatın tamamen dağıtıldığı anlaŐılmaktadır.

Moğol istilası Kayseri'ye çok bŧyŧk bir bedel ŧdetmiŐ neredeyse tek canlı kalmayınca ya dek kıyıma uđratmıŐtır.

Şehirde kalan tŧm ahali MeŐhet ovasına gŧtŧrŧlerek (yavuzlar-YeniŐehir mahallesi arası veya bugŧnkŧ seyyid Burhaneddin mezarlığı civarında) toplu olarak imha edilmiştir.

Kayseri de ortalama kırk yıl, Dini ve ekonomik hayatta belirleyici unsur olan Ahilik, Şehir halkının meslek ahlakı ve meslek disiplini kazanmalarını sađlamıŐ, Mŧslŧman muhacirler iş ve aÇ sahibi olmuşlardır... Yeni yurtlarına gelmiş hiçbir insan maddi ve manevi olarak yalnız bırakılmamıŐ ve hayata adaptasyonu Ahiler tarafından sađlanmıŐtır...

Kayseri ve civarında tasavvufi akım ve ŧncŧlerini kısaca tanımlandıktan sonra Seyyid Burhaneddin Veli dŧnemi-ne kadar siyasi coğrafyadan bahsedelim:

KAYSERİ

Tarihin en eski yerleşim yerlerinden birisidir... Asur- Hitit- Kilikya-Kapadokya ve Roma medeniyetlerinin izleri hala tarih olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehrin kuruluşu milattan önce iki bin beş yüzlü yıllara dayanmaktadır.

Romalılar döneminde, krallar şehri anlamına gelen Kaserya (caesarea) Müslüman akıncılar tarafından Kayseriyye ismine tahvil edilmiştir.

Tarihi ipek yolu üzerinde bulunan, coğrafi konumundan dolayı merkez teşkil ettiği için üzerinde taşıdığı tüm uygarlıklar için önem arz etmiş, siyaset- ilim –bilim dalında yirmi beş asırdır söz sahibi olmuştur. Şehrin başlangıç tarihi Asur'lular ile başlar.

Milattan sonraki ilk dönemlerde Hıristiyan Kapadokya Krallığı'nın bir eyaleti olan Kayseri Kapadokya Krallığı'nın ikiye bölünmesinin ardından I. Kapadokya'nın başkenti oldu.

Milattan sonra 395 yılında ROMA İmparatorluğu da doğu-batı diye ikiye ayrılınca Doğu Roma Bizans hâkimiyetinde ortalama üç yüz yıl kaldı...

Belirttiğimiz gibi Resûlullah (S.A.V) efendimizin İstanbul'u fetheden komutan ve askere övgü hadis-i şerifi nedeniyle Bizans'a sefer düzenleyen İslam ordularının geçiş güzergâhında olduğu için dokuz kez Müslümanların hâkimiyetine girmiş ancak süreklilik arz etmemiştir.

Evlıya elebi seyahatnamesinde, İslam ordularının Kayseri'nin feth başlangıcını, Kudus'ün fethi ile birlikte olduğunu şöyle açıklamaktadır:

“...Hz. Ömer radiyallahü anh bizzat Kuds'ü feth edip, 80.000 askere Halid bin Velir hazretlerini başkumandan ederek, Kayseri'yi feth edip (Kale) içine yeterli askeri koyduktan sonra Halid, Medineye gider...(Bir müddet sonra) Kayser ülkesi küffarı yine cünüp askerleri ile gelip, bu Kale'yi kuşatırlar, Müslümanların tamamını şehid ederler... Bu sırada eğimli dağdan, büyük bir ordu mavi renkli sancakları ile ortaya çıkıp bütün küffarı kırarlar, küffarın pis leşlerinde silah aletlerinden bir yara bulunmaz...”

Daha sonra Kayseri şehri bir süre boş ve atıl kalıp, hiçbir kral istila etmeye cesaret edemedi...

...Ricalü'l Gayb askeri, küffarı kırdığı için hala Kayseri'ye yakın olan büyük dağ, Er-ceyş dağı yani erenler askeri dağı demeden meşhur galat ercis (Erciyes) Dağı derler...

Hz. Muaviye, şam'da Emevioğulları halifesi iken 80.000. asker'e Hazret-i Ubeyde bin Cerrahı kumandan tayin edip, zorla ve kahren bilek zoru ile Rum keferesi eli ile Kayseri'yi feth eder...

...Abbasi oğullarından el-Mu'tasım Billah'ın Bağdat'ta Hülagu han elinde helak olduğunu Kayser fecereleri duyunca fırsatı ganimet bilip, yine Kayseri'yi istila ederler...” Artık fetih Malazgirt zaferi ile daimi olarak nasip olacaktır.

Malazgirt zaferinden beş yıl öncesinde AFŞİN BEY komutasındaki İslam orduları Malatya civarında Bizans Ordusu'nu mağlup edince Kayseri dâhil olmak üzere Anadolu topraklarında İslam hâkimiyetinden söz etmek meşrulaşmış, asıl fetih ve zafer Malazgirt'ten sonraki döneme nasip olmuştur.

Sultan Alparslan, beraber savaştığı beylerine Fetih topraklarını PAY ederek Danişment Ahmed Gazî'ye Kayseri ve çevresini ikta olarak vermiştir...

Kayseri ve civarında ilk Müslüman Türk devleti, Selçuklulara bağlı olarak DANİŞMENDLİ beyliği olarak kurulmuş oldu.

Ortalama yüzyılı askın süre içinde Kayseri'de hüküm süren Danişmentliler bu süre içerisinde şehrimize, günümüze kadar ulaşan kalıcı eserler bırakmıştır. (1071-1178)

Miladî on ikinci asır başlarında Kayseri, Anadolu Selçuklu devleti hâkimiyetine girdi. Kırk yıl sürecek Selçuklu hâkimiyetinde Kayseri her yönde altın çağ yaşamış denilebilir. İmar hareketleri, bilme verilen önem, dini yapılanma ve tasavvufi akımlara özel bir ilgi gösterilmiştir. Seyyid Burhaneddin Veli ve çağdaşı meşhur mutasavvıf ve âlimler bu devirde Kayseri kültür tarihine derin izler bırakmıştır.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin en parlak dönemi şüphesiz I. Alâaddîn Keykubat iktidarında gerçekleşmiştir. (1219–1237) Selçuklu Devleti iktisadi anlamda güçlenince, dindar ve tasavvufa ilgi duyan sultanları sayesinde her şe-

hirde medreseler ve tekkeler yapılmıştır. Tasavvufi hayatta üst düzey bir canlılık oluşmuştur.

Anadolu İşlam medeniyetinin tesisi ile birlikte Endülüs- Mısır- Suriye – Irak ve Horasan yörelerindeki İşlam düşünür ve mutasavvıfları özellikle Kayseri- Konya ve Sivas üçgenine yerleşmeye başlamış, kurulan medrese, dergâh ve tekkelerin yetiştirdiği öğrenciler, İşlam dünyasında anılmaya başlamıştır.

Özellikle Orta Asyalı Müslümanların Anadolu'ya göç etmelerinin nedenlerinden biri âdil sultanların yönetimine girmek arzusu yanında, doğuda baş gösteren Moğol tehlikesine karşı korunmak amaçlı olmuştur.

Putperest Moğol ordusu, Doğu Asya hâkimiyetinin devamı olarak Orta Asya'ya yöneldiğinde (M.1215) Türkistan-Buhara- Harezmi ve Horasan yöresindeki İşlam düşünür ve mutasavvıfları, ilim yok olmasın niyeti ile emin belde olarak şöhret bulan Anadolu'ya yerleşmeye başlamışlardır...

Endülüs İşlam medeniyetinin simge isimlerinden Muhyiddîn İbnî Arabî (M. 1240) Avrupa kıtasının bir ucundan kalkarak Konya-Kayseri- şam muhitinde belirli dönemler bulunmuş ve güzide öğrenciler yetiştirmiştir.

İşlam dünyasında şöhret bulmuş ve yolu bir şekilde Kayseri ile keşişmiş İbnül Arabî'nin öğrencileri gibi başlı başına bir tarikat olan KÜBREVİYYE- SÜHREVİYYE- AHİLİK BAYRAMİYE-MEVLEVİYE, Kayseri'de ilgi bulmuş ve mensupları bu şehirde unutulmaz eserler kaleme almıştır.

Alâaddîn Keykubat ile altın çağını yaşayan siyasî ve kültürel yaşamın yanı sıra askeri olarak Moğol istilasına karşı tedbirler alınmış hatta püskürtülmüş, Anadolu toprakları yaşanabilen, müreffeh bir medeniyet haline getirilmiştir.

Alâaddîn Keykubat; âlim ve mutasavvıfa büyük ilgi göstermiş, kendisinde yüksek ilim kapasitesine sahip üç dili mükemmel konuşan bir sultan idi...

Mevlâna'nın babası Bahaddîn Veled- Şababeddîn Sühreverdî, Seyyid Burhaneddin velî -Necmeddin DAYE-- Evhâüddin Kirmanî- AHİ EVRAN onun zamanında itibar görmüşlerdir.

1221 tarihinde Mahperi hatun, 1227 de ise Melikei Adiliye ile evlenen Alâeddin Keykubad'ın bu hanımlarından üç oğlu dünyaya gelmişti. Bu hanımlardan ilki Bizans'ın Alaiye hâkimi Kry Vart'ın evlilikten sonra Müslüman olan kızı, ikinci eşi, Melikei Adiliye ise Eyyübilerden Melik Adil'in kızı idi...

İbn-i Bibi, Selçuklu sultanının Erzincan ilhakından sonra (1128) ülkesinin geleceğini dair önemli kararlar aldığını ve henüz bir yaşında olan İzzeddin Kılıç Arslan'ı veliaht, buna karşılık büyük oğlu Gıyaseddin'i Erzincan valisi olarak tayin ettiğini bildirmektedir. İbn-i Bibi nin vermiş olduğu bilgilerden, alınan bu kararın on sene sonra yeniden tekrarlandığı ve hemen akabinde Alâeddin Keykubat'ın öldürüldüğü bilinmektedir.

Alâeddin Keykubat'ın bu şanlı saltanatı fazla uzun sürmedi. 1237 yılında Kayseri'de yazlık sarayında genç yaşta vefat etti... Ölüm nedeni ise taht kavgası, toprak paylaşımı iddiası, birinci derece yakınlarına sirayet etmiş, Birinci eşi, oğlu, bir kısım vezirlerin dâhil olduğu bir tertiple sultan zehirlenmiştir.

Yabancı elçilerin kabulü sırasında sıcak bir av eti en yakınları tarafından Sultana sunulmuş, av etini zehirli olduğunu fark etmesine rağmen iş işten geçmişti

Sultan, yakınları tarafından zehirlenmesine o denli üzü-lüyordu ki şu an Kayseri Şeker fabrikası sınırları içerisinde olan göl kenarında ki sarayına çekilerek ölümü bekliyor, İhanetin çok büyük olması şifa tedbirlerini almayı bile engelliyordu sultan için...

Aladdin Keykubat'ın şehid edilmesi ile olay kapanmamış, düşmanlık veya aile içi intikam duyguları artarak devam etmiş neticede aşağıda tafsilatını vereceğimiz ikinci cinayet işlenerek Sultanın sevdiği eşi Melikei âdiliye'de şehid edilmiştir...

Sultan'ın ani vefatı putperest Moğollar'ın Anadolu'yu istila konusundaki iştahını iyice kabarttı... Moğolların kim olduğu konusunda kısa bir bilgi verelim:

Cengiz Han, babasının ölümünden sonra devlet başkanı olunca, çevresindeki Türk ve Moğol kabileleri toplayarak 1206 yılında imparatorluğunu ilan etti... Ölmeden önce de dört oğlunu ülkesini paylaştırdı... Dördüncü oğul Tuli

han ilhanlı devletini kurdu... Torun Hülagu ise İlhanlıları imparatorluk haline getirdi...

Hülagu, İran, Maveraünnehir, Suriye, Bağdat'ı ele geçirdi daha sonra Abbasi halifeliği ve Selçuklu devleti tarihte örneği görülmemiş bir biçimde Moğol istilasını ile medeniyet tarumar edildi...

Alâeddin Keykubat, bu felaketleri endişe ile takip ediyordu... Anadolu'nun pek çok şehrine surlar inşa etti... Komşu devletlerle saldırmazlık antlaşmaları yaptı... Bu dönem, Diyarbakır, Ahlât, Malatya istila edilmiş, Anadolu halkını Moğol korkusu sarmıştı... Sultan Moğollar ile de antlaşma yapmak istedi... Antlaşma zemini oluşmuştu ki yukarıda zikrettiğimiz elim suikast neticesi vefat etti...

Bu vahşetten Kayseri'de nasibini almış, şehir yerle bir edilmiştir. Kayseri'ni Moğol istilasını ile adeta tarihten silinecek düzeyde harap edilmesini başlıca nedenlerinden biri;

Alâaddîn Keykubat'ın ölümünden sonra yerine geçen ve üstün meziyetlere sahip olmadığı için babasının taht varisi olarak vasiyet etmediği II. Gıyaseddîn Keyhüsrev, başa geçince gerileme ve çöküş dönemi başlamış oldu.

Saltanat tam anlamıyla meşru bir zemine oturmadığı için öncelikle, fevkalade dindar ve üstün meziyetlere sahip üvey annesi Melikei Adiliye'yi Ankara'ya sürdü orada boğarak öldürttü, kardeşlerini ise hapsedti...

Yıllar sonra Melikei Adiliye'nin türbesi, kızları tarafından yaptırılarak, sultanın naaşı Kayseri ye nakledildi...

Tarihçi Prof. Dr. Osman Turan, II. Gıyasettin için şu çarpıcı tespitleri yapmaktadır:"... Henüz 19 yaşında, çok genç, eğlence ve sefih bir yaşama düşkün, akılı kifayetsiz, garib bir tabiata sahip, sadece vezirlerin oyuncağı bir şahsiyettir..."

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in bu durumunu Moğollar bildikleri için, hiç vakit kaybetmeden serhat şehri Erzurum'u işgal ettiler...

Sultan'ın basiretsiz devlet yönetimi, Selçuklu iktidarını sıkıntıya soktu. Görüşülmeden, düşünülmeden ani bir refleksle alınan savaş kararı neticesi 1243 yılında Sivas'ın Zara ilçesi yakınlarında bulunan Köseadağ mevkiinde, taraflar konuşlandı... Sayıca kendisinden az olan Moğol ordusunun öncü birliklerine yenildi. YETMİŞ bin kişilik Selçuklu ordusu savaşmadan bozguna uğradı...

Gıyaseddin Keyhüsrev, iki tarafın öncü kuvvetlerinin çarpışma neticesi oluşan ilk yenilgi sürecini, sanki DEV ordunun yenilgisi zannetmiş ve Tokat güzergâhından Konya'ya doğru kaçmıştır...

Sultan'ın kaçtığını büyük bir şaşkınlık içinde duyan Selçuklu ordusu, neredeyse üç kat asker fazlasına rağmen savaşmadan utanç verici bir şekilde dağılmış, hezimete uğramış, Anadolu kapıları böylece Moğollara açılmış oldu...

Moğol ordusu Anadolu ilerine kadar ilerlerken önüne çıkacak tek kuvvet kalmamış, doğu'dan batı'ya yönelerek Sivas işgal edilmiştir... İşgal, şehrin ileri gelenlerinin şartsız teslim olma garantisi vermesi neticesi az zararlar atlatılmıştır. . Sivas istilasından sonra hedef Kayseri olmuştur.

şehrin kenar mahallelerini yağmalayan Moğollar i kaleye kadar ilerlemiş, şehir halkı, bilhassa âhiler iç kale surlarını onararak şehri kahramanca müdafaa etmişlerdir.

Artık tüm umutlarını yitirmiş ve geri dönüş hazırlığı yapan Moğol ordusu, son savaş günü kale içinde istihbari bilgileri aktaran gayrimüslim işbirlikçiler sayesinde kale içeriden resmen düşmana teslim edilmiştir.

Moğollar Kayseri Kalesi'ni kahramanca savunan ÂHÎ ve yerli halkı esir olarak MEşHED ovasına götürmüş ve tamamını şehit etmişlerdir.

Uzun süre şehri terk etmeyen Moğollardan 7 aşiret güvenlik ve hâkimiyeti tesis için Kayseri'yi mesken olarak seçmiş, başta Erkilet civarı olmak üzere 7 ayrı mahalle ve köylerde iskân alanları oluşturmuşlardır.

Kızık- Kınık- Salur ve Bünyan ilçesi 'nin bazı köyleri Moğollar tarafından kurulmuş ve zaman içerisinde İslamiyet'i kabul etmişlerdir. Bir kısmı ise yıllar sonra Timur'la birlikte geri dönmüşlerdir...

şehir halkı için uygun görülen vergi miktarı 140.000 altın civarındadır. Bu meblağ düzenli olarak tahsil edilmiştir..

Kayseri’de uygulanan Moğol zulmünün boyutları tüm tarih kitaplarında felaket olarak nitelenmiştir.

Selçuknâme’de olay şöyle resmediliyor:

“...Bütün askerler şehre girdi... Şehirde buldukları yerli halkın ve askerlerin ellerini bağlayıp hepsini MEŞHED ovasına götürdüler ve katlettiler, evleri yağma ettiler ve tüm şehri yaktılar... Çocuk ve kadınları ise aralarında bölüşüp şehri terk ettiler... “

Tarih-i Aksarayı:

“...Rum memleketinin ocağına düşen ateş, bir semavî afat oldu... Nesiller üzerinde tesiri sezilecek nitelikte sar-sıntılar doğurdu... “ tespitini yapmaktadır...

Müneccimbaşı tarihi, Moğolların Kayseri mezalimini şöyle anlatıyor:

“Tatarlar Kayseri’ye yürüdüler... Kısa bir muhasaradan sonra şehri savaşız aldılar...Şehri yaktılar ve yağmaladılar..Halkın çoğunu öldürdüler... Kadınları esir aldılar... Kayseri’de teneffüs eden bir canlı kalmadı... Kayseri vahşi hayvanlar yeri oldu... Moğollar yağmaladıkları mal ve esirlerle ülkelerine döndüler. “

Halit Erkiletlioğlu, Kayseri tarihi eserinde olayları şöyle özetliyor:

“Moğollar ABAKA komutasında kalabalık bir ordu ile Anadolu’ ya geldi... Elbistan Ovası’ndan Kayseri’ye girdi-

ler. Müslümanları katletmek isteyen ABAKA' YA kadılar ve müftüler elçi olarak gittiler ve yalvardılar... Şehrin herhangi bir askeri kuvvete karşı duracak gücünün bulunmadığını ve kendilerine itaat edeceklerini beyan etmelerine rağmen, Moğollar başta Kayseri Kadısı Celaleddin Habib olmak üzere askerlerine genel katliam emri verdiler... çiftçi- asker sanatkar- ulema kim varsa katlettiler... “

Moğollar istilasını Kayseri için tarihe bir daha örneği görülmemiş YIKIM'A neden olmuştur. Kuruluşundan günümüze kadar böyle bir katliam ve yıkım bir daha yaşanmamıştır. Yaklaşık yüz elli yıllık süre içerisinde yaralar ancak sarılabilmiştir.

Katliam sayısı konusunda bazı tarihçiler fevkalade abartılı rakamlar vermesine rağmen o dönem coğrafî ve mesken yapılanması göz önüne alındığında şu sonuç ortaya çıkmaktadır:

“Selçuklu döneminde KAYSERİ 22 bin, başkent Konya 72 bin, Sivas 57 bin civarında nüfus'a sahip olduğu tahmin edilmektedir... Kayseri de ise özellikle sur içinde yaşayan ve sur dışında bir iki külliye ve yerleşim biriminin dışında meskûn mahal'in olmadığı gözlemlenmektedir... Moğol istilasından önce 25–35 bin aralığında nüfus'a sahip olduğu bilinmektedir...”

Bu hesaplamalar eşliğinde Şehit olan nüfus sayısını 10 ila 20 bin civarında olduğunu belirtmek, sağlıklı bir yaklaşım olabilir...

Tarihçi Ahmet Akşit; Kıyıma uğrayan Müslümanların naaşının, şehre daha uzak kalan Erkilet altı değil(meşhed ovası) , kadim mezarlık bölgesi olan bu günkü Kartal mev- kii, muhtemelen Seyyid Burhaneddin mezarlığında medfun olduklarını belirtmektedir. Şehrin her iki yakasının meşhed ovası diye adlandırılması ihtimal dâhilindedir...

İstila sonrası kendisine özgü bir medeniyet tesis eden şehirden eser kalmamıştır.

Moğol istilasası ile Selçuklu Devleti tamamen bir çöküş yaşamış, yıkımdan etkilenen diğer Selçuklu şehirleri, Mo- đollarla ağır vergi antlaşmaları yaparak yıkımdan kurtul- muştur.

Kayseri bir asır sonra ERATNA Beyliği'nin hükümrân olması ile yaralar sarılmış, siyasi ve beşeri düzen, ancak Osmanlı Beyliği'nin kuruluş yıllarına tekabül eden dönem- de tesis edilmiştir.

Bu mihnet yıllarında Seyyid Burhaneddîn Velî ve son- raki dönem mutasavvıfları insanlara tevekkül- rıza ve ümit içinde yaşamayı aşilayarak Kayseri halkı için en fazla ihti- yaç duyulan ruhî ve manevî iklimi oluşturmuşlar, halk ara- sında düzen ve huzur aşilamışlardır.

MOĞOL ve Haçlı seferleri ile her türlü olumsuz savaş koşullarına alışan ve bilinen Anadolu halkı bu dönemden sonra bağrından Osmanlı Beyliği'ni çıkarmıştır.

12. YÜZYILDA KAYSERİ'DE TASAVVUFİ HAYAT

Konya-Kayseri ve Sivas gibi önemli ilim merkezlerini bünyesinde barındıran, Selçuklular Döneminde Kayseri; İslam dünyasındaki birçok zirve insana ev sahipliği yapmıştır.

Orta Asya ve Horasan'dan gelen mutasavvıflar, İspanya'dan gelen Muhyiddin İbnî Arabî ve öğrencisi Sadrettin Konevi, Davud-ı Kayseri - Necmeddin DAYE ve özellikle Seyyid Burhaneddin Velî gibi mutasavvıflar Kayseri'de belirli süreler içinde kalmış, ilim irfanları ile şehre katkıları olmuştur.

Bu dönemin insanları sıkıntı ve çıkmazlara rağmen Avarif'ül maarif sahibi Şihabeddin Sühreverdi usulu aşere müellifi Necmeddin Kübra- Mirsad-ül İbad müellifi Necmeddin DAYE- Makalat sahibi Hacı Bektaşî Velî'nin eserlerini inceleme ve bazılarıyla görüşme ve sohbetlerini dinleme fırsatı elde etmiştir.

Muhyiddin İbnî Arabî'ni açtığı irfan yolu, üvey oğlu Sadreddin Konevi'nin eser ve faaliyetleri ile devam etmiş, Konevi 'den feyz alan Davud-ı KAYSERİ ise ortaya koyduğu eserleri ile İslam dünyasında klasik eser olan Füsüs şerhine imza atmıştır.

Moğol istilasına başkaldıran ve vatan savunmasında şehit düşen Seyyidüs Süheda Necmeddin Kübra'nın Anadolu'ya ulaşan temsilcilerinden biri de Necmeddin DAYE'dir. KAYSERİ ve Sivas'ta bulunduğu dönemde kaleme

aldığı Mirsad-ül İbad, tasavvufi düşüncenin vazgeçilmez eserlerinden birisidir. İlerde Necmeddin DAYE başlığı altında kapsamlı bilgi verilecektir.

Anadolu topraklarında iskân etmeye karar kılan Horasan eserlerinden biri de Hacı Bektâş Veli'dir. Uzun yıllar Kayseri'de ikamet eden mübarek zat, ömrünün son demlerinde Kayseri'den hicret ederek medfun bulunduğu beldeye yerleşmiştir.

İran toprakları bu dönemde saf ehl-i sünnet inancında olduğu için ciddi anlamda kültür alışverişine sahne oluyordu... Daha sonraki dönemlerde Safeviyye tarikatı, ŞîA inancını benimsemiş İran'ın Şii olmasında etkin rol oynamıştır. Bu tarikatın Şia olmayan kolunun en etkin temsilcisi Hamudüddin-i Aksaray-î, diğer maruf ismiyle Somuncu Baba Kayseri de doğmuştur. İlerleyen tarihi akışta Hacı Bayram Veli'nin mürşidi olacaktır.

SEYYİD BURHANEDDİN VELİ

Seyyid Burhaneddin Hüseyin Muhakkık-ı Tirmizî (K.S) hakkında tafsilatlı bilgi birikimine sahip değiliz...

Miladî 1166 veya 1169 yılında bugünkü ÖZBEKİSTAN sınırları içinde Afganistan sınırına yakın, Amuderya nehri civarında kurulmuş bulunan, Harezmsahlılar devleti sınırı içinde bulunan TİRMİZ 'de doğdu.

Baba, Seyyid Hasan Tirmizî, dede ise Seyyid Kasım Tirmizî'dir. Soy ağacı Hz. Hüseyin'e (r.a) dayandığı için Hüseyini olarak bilinir.

Kırk yaşına kadar doğduğu kent, Tirmiz'de ilim tahsil etti... İlimde söz sahibi olacak düzeye gelince başka ilim merkezlerine göç etmek zarureti hâsıl oldu...

Bugün Afganistan sınırları içinde olan BELH şehrinde Sultan-ül ulema namıyla şöhret bulan Mevlâna'nın babası Bahauddin-i Veled'de mürid oldu... Kırk günlük beraberlik ve sohbet, mesafeler almasına kâfi geldi... Tekrar Tirmiz'e döndü... Ancak seven sevdiğinden ayrılamadı... Ertesi yıl BELH şehrine geri dönerek üstadı ile bu şehirde üç yıl kaldı.

Hz. Ebu Bekir Sıddık (r.a) soyundan gelen ve Sultan-ül Ulema sıfatını, rüyada bizzat Resullullah (S.A.V) efendimizden alan Behauddin Veled, Belh ve çevresinde bulunan halkı irşad ederken, kendi çocuğu Celaledin Mu-

hammed'i, Seyyid Burhaneddin'e emanet ederek Celaledin'i yetiştirmesini istedi...

İlerleyen yıllarda Hz Mevlâna olarak çağına ışık olacak olan küçük Celaledin Muhammed'e, Seyyid Burhaneddin dokuz yıl sürecek eğitimlik görevine başlayacaktır...

Sultan-ül ulema Bahauddin Veled ve Belh sultanı arasındaki dostluk ötesi samimi ilişkiler, zamanın fitne ve haset oklarını üzerine çekti...

İslam ümmetinin misli görülmemiş belası ve soykırımı olan Moğol istilasası Belh şehri için ihtimal dâhilinde olduğunu hisseden Sultan-ül ulema vatanından bu iki önemli sebep yüzünden hicret etme kararı aldı...

Miladî 1220 yılında gerçekleştirilen büyük göç, üstad, ailesi ve öğrencileri ile birlikte Hicret'e gücü yeten büyük bir topluluğu kapsayacak şekilde başladı... Bağdat ve Anadolu'ya hicret niyeti ile Belh'ten ayrıldılar...

Sultan-ül Ulema'nın Belh şehrinde ayrılması neticesinde, Seyyid Burhaneddin de tekrar kendi şehrine döndü.

Bu ayrılık Seyyid Burhaneddin'i yalnız yaşamaya ve uzlete sevk etti.

Birkaç yıl süren bu inziva ve cezbe halinin normal bir seyre dönüşmesi ile tekrar irşad ve eğitim çalışmalarına başladı... Şehrinde sekiz yıl sürecek eğitim ve irşad faaliyetleri ile binlerce öğrenci yetiştirdi... Sultan-ül Ulema Bahauddin Veled'in bu topraklarda vekili oldu.

Mürşidi Sultan-ül Ulema Bahauddin Veled, yolculuğa devam ediyor, son durak konusunda bir işaret bekliyordu...

Bağdat'tan ayrılan üstad HACC ibadeti için kutsal topraklara ulaştı... Hac ibadetini yerine getirdikten sonra Medine-i Münevvere'ye gelip, hasreti ile yandığı peygamberimize (S.A.V) misafir oldu... Uzun süre devam eden bu misafirlik, manevi bir işaret üzere, ayrılık vaktinin geldiği anlaşıldı ve gözyaşları içinde Medine'ye veda edildi.

ŞAM'a ulaştığında, bu şehirde kalması yönünde ısrarlı teklife rağmen son durak olarak, Bilad-ı Rum'a yerleşmek niyeti olduğu belirtilip yola devam etti... Anadolu içlerinde LARENDE beldesine gelindiğinde, (Konya-Karaman) yerleşmeye karar verildi...

Karaman Beyi Emir Musa, Üstad'a gerekli saygı ve hürmet göstererek kendisine medrese yaptırdı... Sultan'ül ulema bu medresede irşad faaliyetlerine başladı.

Ortalama yedi ve sekiz yıllık LARENDE ikametinin ardından, Selçuklu Sultan'ı Alâaddin Keykubat'ın daveti üzerine Konya'ya göç etti ve bu günkü Mevlana müzesinin bulunduğu semti, yerleşime elverişli, yeşillik ve bahçelik olduğu için burayı sevdiğini sultana ilettiler... Bu alanı sultan kendisine hediye etti...

Ömrünün son dönemlerini Konya'da irşad faaliyetleri içinde geçiren Sultan'ül Ulema, 23 Şubat 1231 yılında Cuma günü vefat etti...

Aynı gün TİRMÎZ’de ders verirken;”...yazık... yazık... şeyhim bu geçici alemde gerçek aleme göçtü...” diyerek, şeyhinin vefat anının kendisine keşfen bildirilmesi sebebiyle Seyyid Burhaneddin’e “sırdan” sıfatı verilmesinde bu olay etkili oldu...

Seyyid Burhaneddin velî, şeyhinin vefatı nedeniyle hüznü dolu yalnızlık âleminde gezinirken bir gece rüyasında müşidi Bahüddin Veled’i görür;

“...Benim Celaleddin’imi yalnız bırakmışsın... O’nu korumak konusunda haksızlık ediyorsun...” hitabını duyması ve görevinin ne olduğunu bildirmesi ile hiç vakit geçirmeden birkaç sadık dostunu yanına alarak doğduğu şehir TİRMÎZ’den Anadolu’ya hicret etme niyeti ile yola koyulur...

Seyyid Burhaneddin Veli 1230 yılında 57 yaşlarında Mevlâna Celaleddin’i bulmak için Selçuklu başkenti Konya’ya doğru yolculuğa başlamıştır. Bazı kaynaklara göre önce Kayseri’ye uğrayıp, bir süre şehrin yöneticisi Sahip ISFEHANî tarafından misafir edilmiş, bir yıllık misafere sonrası Konya’ya ulaşmıştır. Tirmîz ve Konya arası hicret ve misafere tam iki yılını almıştır.

Konya’ya ulaşır sincari medresesine yerleşen Seyyid Burhaneddin, Mevlana nın Larende de olduğunu öğrenmiştir... Kendisine, Moğol istilası nedeniyle LARENDE’de kalmasının riskli olduğunu belirten ve Konya’ya hicret edilmesinin uygun olacağını beyan eden bir mektup gönderir...

Mektup kendisine ulaştığında, Seyyid Burhaneddin Velî'nin Konya'ya gelişine çok sevinen Mevlâna, hemen davete icabet ederek Konya'ya gelir. Buluşup geçmiş günleri yâd ederler...

Seyyid Burhaneddin-i Velî, Konya'ya niçin geldiğini anladı... O, şeyhi Sultan'l Ulema Bahauddin Veled'in biricik oğlu Celaledđin'in küçüklüğünden beri oğretmeni iken şimdi mürşidi olacaktı...

Tam yirmi yıl sonra buluştuğu Celaledđin, artık yaç olarak olgunluk çağına gelmiş, babasının vefatında yirmi dört yaşındadır... evresinde ahlaki meziyetleri ve ilmi ile örnek gösterilen GEVHER HATUN'la evlenmiş, Sultan Veled ve Alâaddin isimlerinde iki ocuk sahibi olmuştur...

Seyyid Burhaneddin velî; TİRMİZ'den ayrılış hikâyesini şeyhi ve stadı Sultan'l Ulema'nın rüyasında kendisine vermiş olduğu görev emrini alıp bu işaret üzere yola çıktığını, kendisine statlık yapacağını bildirdi... Celaledđin bu göreve hazır olduğunu belirtince Celaleddin ilmi ve tasavvufi seviyesini test için kısa bir imtihandan geçirdi... Mevlâna sınavdan başarı ile çıkınca, şam diyarında kendisi için yapılan şu tesbit hatırlandı...

Baba, Bahauddin'i Veled Hacc farizasını ifa edip Anadolu'ya müteveccihen yola çıktıklarında, şam'a uğramışlardı... Devrin ileri gelen ilim ve irfan ehli ile tanışıyorlardı. Keşfi açık zatlardan biri Baba ve oğlu bir arada ilerlerken görünce şu takdir duygularını izhar edivermişti.

“...Subhanallah... Ne hikmettir ki bir derya, bir ırmağın peşine düşmüş gidiyor...”

Bu keramet ile, gençlik döneminde bile gelecek zamanların Mevlâna’sının çapı keşfedilmişti... O günden sonra Mevlâna Celeleddîn Rumî; Seyyid Burhaneddîni veli’ye öğrenci ve mürid oldu...

şeyhinin kendisinden istediği Kübreviyye tarikâtının evrad ve ezkarına uyarak tesbihata başladı...

Bundan sonraki dönem içinde MEVLÂNA’yı asırların etkilediği bir marka değer yapan; doğumu itibarı ile TİRMİZ’li, ancak ölümü ve şehir sevgisi ile Kayserili olan Seyyid Burhaneddîn Veli’ye aittir.

Babası vefat ettiğinde yirmi dört yaşında olan Mevlâna, babasının vekili olarak bir yıl kadar vaaz - irşad ve fetva vazifelerini mükemmelen yerine getirdi... Ancak Seyyid Burhaneddîn veli’ye mürid olunca bu vazifelerini terk etti... (m. 1232)

Seyyid Burhaneddîn velî, delikanlı Celeleddîn’in bilgi birikiminde seçkin bir konumda olduğunu görmüş, iç âleminin ise işlenmeyi bekleyen bir cevher olduğunu keşfetmişti...

Mevlâna medresede ders veren bir öğretim görevlisi olduğu halde Seyyid Burhaneddîn Velî’nin müridi olmayı kabul etmesi TEVAZU konusunda örnek teşkil edecek bir davranıştır.

Böylece Seyyid Burhaneddîn Velî'nin irşadı ile yavaş yavaş iç âleme yöneliş başlamış, irfanî tecrübeler elde edilmiş, zahiri ilimlerde mükemmel olan Mevlâna, manevî ve Batınî ilimler konusunda da büyük mesafeler kat etmiştir.

Gerçekleri iyi araştırıp kavradığı için “Muhakkık ” insanların iç âlemi, gönül dünyalarını rahatça gördüğü sırları haber verdiği için”Seyyid-i sırdan” yani sırların efendisi sıfatını almış olan, Seyyid Burhaneddîn Muhakkık-ı Sırdan-ı Tirmizî manevi gelişim için sadece Mevlâna'ya has tekil müşşid olmuştur...

Mevlâna'nın Seyyid Burhaneddîn Velî ile olan talebeliği dokuz yıl sürdü...

Bu dönem içinde insanoğlunun beşeri zaaf ve ruhi hastalıklarından, benlik gibi manevi eksikliklerden arındı. Bu dokuz yıllık süre içinde Seyyid Burhaneddîn velî Mevlâna'nın babasında ne almışa tüm birikimlerini oğluna aktarmış oldu. Birinci dersleri Baba Bahaüddin-i veled'in MAARİF isimli eserini sürekli okutmaktı...

Öğretmen öğrenci ilişkisi sona erdiğinde, sevgili öğrencisini İslam dünyası ile iletişim kurmak ve yeni yüzler tanımak gayesi ile Halep ve Şam'a gönderdi...

Seyyid Burhaneddîn Velî ise sevdiğı şehir Kayseri'ye döndü... Bir kaç defa Konya'ya gitmiş orada uzun süreler kalmış olmasına rağmen, Seyyid Kayseri'ye yerleşmeyi tercih etmiştir.

Kayseri’de onu himaye eden bir ev sahibi olduğu muhakkaktır. Nitekim Köseadağ Meydan muharebesinde yenik düşen Selçuklu Devleti, Kayseri hâkimiyetini Moğollar’a bırakmıştı... Moğollar’ı temsil eden Kayseri veziri İsfahanlı Sahip şemseddin, Seyyid Burhaneddin Velî’nin hamisi olmuştur. Kayseri’ye yerleşme niyetinin bu tür bir siyasi bir himayeden kaynaklandığı söylenebilir...

Seyyid Burhaneddin Veli Kayseri’ye geldiği dönemde, şems-i Tebrizî’nin de kısa süre bile olsa Kayseri’de olduğu rivayet edilmektedir. Ancak şems-i Tebrizî- Mevlâna buluşması Seyyid Burhaneddin velî’nin muhtemelen vefatından sonra, 1244 yılında gerçekleşecektir...

Kendi adına yaptıran bir çeşme kitabesinde şemsi Tebriz-î ibaresi geçmektedir... İki gönül dostu bir süre Kayseri’de beraber olmuş veya Seyyid Burhaneddin Konyada iken, şemsi Tebriz-înin Kayseri’de bulunduğu ihtimal dâhilindedir...

Bu dönem, AHİ EVRAN’ının üstadı Evhauddin Kirmanî de Kayseri’de bulunması ihtimal dâhilindedir... Kirmanî 1234 yılında şehrimizden ayrılmış Bağdat’a yerleşmiş ve orada vefat etmiştir.

Mevlâna’nın dört veya yedi yıl süren Halep ve şam eğitim gezisinde O’nu Kayseri’de bekledi... Bu dönem zarfında Seyyid Burhaneddin Veli, HUNAT medresesinde irşad faaliyetlerine devam etti.

Yıllar akıp gitti... Nihayet Mevlâna Kayseri'ye şeyhinin yanına döndü... İki dost hasret giderdikten sonra Seyyid Burhaneddin, Mevlâna'ya hitaben;

“Allah'a hamd olsun ki bütün zahiri ilimlerde Babandan kat be kat ilerdesin... Ancak ledün ilminin İncilerini bulabilmek için biraz daha çalışmanı istiyorum. Arzum benim nezaretimde HALVET'e girmendir. “ dedi.

Talep kabul olunca, Seyyid Burhaneddin Veli muhtemelen Hunat medresesinde Mevlâna için bir oda hazırladı... İhtiyaç miktarı su ve ekmekten başka bir şey olmayan oda da artık Mevlâna, yaratana ile baş başaydı...

Kırk gün sonra Seyyid Burhaneddin Velî, kapıyı açtı... Mevlâna'yı tam bir huzur içinde gördü... Müthiş bir manevi ilerleme gören Seyyid, temel ihtiyaçlarını verdikten sonra tekrar kapıyı kapattı ve ikinci halvet yani kırk günlük, Allah ile baş başa olma hali başlamış oldu...

İkinci halvet bitmiş ve Seyyid Burhaneddin velî kapıyı açtığında, Mevlâna üzerindeki manevi oluşumun uç noktalara geldiği görmüş ancak tekrar kapıyı kapatarak üçüncü halvet dönemine başlanmış oldu.

Yüz yirmi günlük, yalnızca Allah ile olma hali tamamlandığında, Mevlâna şeyhini gülerek karşıladı.

Seyyid Burhaneddin Veli, Mevlâna'nın gözlerinin içine baktığında ilahi bir denize dönmüş bir sonsuzluk gördü ve

şükranlarını Yaratan Rabbine arz etti... Mevlâna'ya hitaben:

“Akli, nakli, kesbi ve keşfi ilimlerde eşi ve benzeri olmayan bir insan oldun... Bu halinle manevi sırları bilme- hakikat ehlinin sîretlerini çözmeye- gizli sırları keşfetme gibi özellikler kazandın... Tüm velilerin parmakla göstereceği bir kişi oldun...”

“şimdiye kadar gelmiş geçmiş tüm şeyhler senin gibi bir sultanın huzuruna nasıl ulaşacağını ve senin bu vuslat makamına nasıl eriştiğini öğrenmek için hayret ve şaşkınlık içinde gelip geçtiler.”

“Allah'a hamd olsun ki zayıf ve güçsüz bir kul olarak hocan senin bu halini görmüştür...”

“BİSMİLLAH... Diyerek yürü... İnsanların ruhunu taze bir hayata, hesapsız bir rahmete gark et... Böylece kendi mana ve aşkınlı dirilt “ dedi.

Bu konuşma bir anlamda DİPLOMA töreni idi... artık şeyhinden icazet alan Mevlâna, şeyhi Seyyid Burhaneddin velî ile birlikte Konya'ya hareket etti.

Mevlâna Konya'ya ulaşır ulaşmaz irşad görevine başladı... şeriat ilimlerinin öğretilmesi ile meşgul olarak vaaz ve nasihat ile zikir kapılarını açtı.

Mevlâna bu dönemi şöyle özetler.”Ömrümün özeti üç şeyden fazla değildir. Ham idim... Piştim... Yandım...”

Seyyid Burhaneddîn Velî müridlerinin not tuttuğu vaaz ve irşad sahifelerinden müteşekkil maarifinde, Mevlâna'ya hitaben tüm Müslümanlara şu önemli öğütleri verir:

“Nefsine düşman ol... Çünkü O; Bana düşmanlık edişte ayak diriyor... Kim nefsini kötü arzularından alıkoymuş ise onun mekânın cennettir...”

“Allah ve Resulüne itaat edin... Suçu terk etmek itaatin ta kendisidir. “

“Tertemiz bir ağaç gibi Din ağacında terbiye ile kuvvetlenir...”

Mevlâna babasının vefatından sonra Seyyid Burhaneddîn Velî gözetiminde geçen dokuz yıllık eğitim veya pişme dönemi, Mevlâna'nın sufî- şair muhakkık şahsiyetinin oluşmasında fevkalade etkili olduğu önemli bir aşamadır... Bu dokuz yıllık eğitim döneminde Mürşidi- Hocası Seyyid Burhaneddîn Veli, onu yetiştirmiş, pişirmiş ve olgun bir kıvama getirmiştir.

Seyyid Burhaneddîn Velî, bir süre Konya'da kalıp yetiş-tirdiği öğrencisinin, eğitim ve irşad faaliyetlerini gördükten sonra gönül rahatlığı ile çok sevdiği Kayseri'ye dönmeye karar verir.

Mevlâna'nın üstadının ayrılmasına gönül rızası olmadığını hal yolu ile arz ettiğinde şu cevabı alır:

“Konya'da güçlü bir Aslan peyda oldu. Aynı mekânda iki Aslan olmaz. “ ifadesi ile artık Mevlâna'nın irşad maka-

mında olduğunu, keşfi açık üstadının niçin böyle bir cevap verdiğini sonraki günlerde anlayacaktır...

Artık Mevlâna Seyyid Burhaneddîn velî'nin maddi ve manevi irşadı içinde olgunlaşmış baştan aşağı nur olmuştu...

Mesnevî'de bu olgunluk çağına değinerek şöyle diyor:

“Piş olda bozulmaktan kurtul... Yürü! Burhan-ı Mukakkık gibi nûr ol... Kendinden kurtuldun mu tamamıyla Burhân olursun, Kul olup yok oldun mu, Sultan kesilirsin “

Tespiti ile artık hamlığın olgunluğa eriştiğini dile getiriyordu...

Mevlâna Celaleddîn-i Rumî, Kübreviyye tarikatının; babasından ve hocası Seyyid Burhaneddîn Velî'den öğrendiği prensiplerini geliştirmiş, aynı zamanda İmam Gazâlî'nin şeriat çizgisinde kaleme aldığı tasavvufî eserlerinden feyz almıştır. Üç üstadın düşüncelerini ve görüşlerini geliştirerek Kübreviyye metodu artık Mevleviyye olarak sonraki asırlara ulaşacaktır...

Seyyid Burhaneddîn velî, artık yaşlandığının ve ömrünün son baharında olduğunun bilincindedir... Mevlâna'ya icazet verdiğinde kendisinin yetmiş beş yaşında, öğrencisi ise hayatının tam olgunluk çağındadır. Bu yüzden son günlerini, Darül Fetih diye isimlendirilen KAYSERİ'de geçirmeyi arzu edecektir...

Kayseri Valisi Emir Sahib Şemseddin Isfehanî, Seyyid Burhaneddin Velî'ye karşı muhabbetle bağlıdır. Konya'ya gitmeden önce zaman zaman Ali Dağı'na çıkar, yalnızlığın verdiği hüzünle Zikir ve oruçla ibadetine Ali dağı'nda devam ederdi... Eski dost ve hatıralar nedeniyle üstad, sevdiği Şehir Kayseri'ye döndü.

Kayseri halkı Burhaneddin Velî'nin dönüşüne çok sevinmiŐ ve büyük Velî'yi bağırlarına basmıştır...

Artık HUNAT medresesi Seyyid için son mekânlardan birisidir... Burada tekrar müderrisliğe ve yakınlardaki mükremin mahallesi HAKIRDAKLI camiinde imamlık görevini yerine getirmeye başlar...

Bazı zamanlar “namazda cezbe hali ”oluŐtuđuunda, uzun süre ayakta kalmasına rağmen cemaat bu manevi halin uzamasından Őikayet etmez ve severek cemaat'e devam ederlerdi..

Öğrencilerine icazet, cemaate imamet derken, bir gün, Seyyid Burhaneddin Velî, son günlerini hatta son saatlerini yaŐadıđını keŐfeder... Bu hal onun kerameti olarak kaydedilir...

Yardımcısından gusül abdesti almak için su ısıtmasını ister... KöŐesine çekilir ve”... İnŐallah beni sabredicilerden bulursun...” (saffat, 102) ayet-i kerimesini tekrar ederek Kelime-i Tevhid eşliğinde ruhunu teslim eder...

Kayseri Valisi Sahip Şemseddin Isfehanî dostunun vefat haberini alır almaz koŐarak Üstad'a varır ve gerekli techiz ve tekfin işlerini bizzat denetleyerek, fakirlere sadaka dağıtarak, hatimler okutarak, Seyyid Burhaneddin Veli'ye layık bir Şekilde cenaze töreni düzenler.

Seyyid Burhaneddin Veli'nin Konya dönüşü Kayseri'de tam beş yıl kaldığı ve ne zaman vefat ettiği konusunda görüş ayrılıkları vardır... Kesin vefat tarihi belli değildir.

Bir görüşe göre 1243 yılında Kayseri'ye gelmiş ve belirttiğimiz gibi Sultan Alaâddin'in eşi Mahperi Hatun tarafından yaptırılan Hunat Hatun Medresesi'nde öğretim görevlisi olarak ders vermeye başlamıştır.

Mevlâna Celaleddin Rumî, Şeyhini ziyaret için Kayseri'ye geldiğinde bir vakfiye de ismi, Seyyid Burhaneddin Veli ile beraber Şahit olarak belirtilmekte ve tarih 1246 senesini göstermektedir.

Ölüm 1240 tarihi olarak başlayarak 1251 tarihine kadar muhtelif kaynaklarda zikredilmektedir.

Üstad'ın ölüm tarihi çoğu kaynakta sürekli değişik gösterilmiş bir ittifak hâsil olmamıştır. Akademik kaynaklar, ölüm tarihini 1240 veya 41 olarak zikretmektedir. O zaman üstad Moğol istilasından önce vefat etmiş bulunmaktadır...

Bazı kaynaklar ölüm tarihini 1250 'li yıllara kadar uzattığında ise, Seyyid Burhaneddin veli'nin Moğol istilas sırasında Konya da olduğu, tehlike nedeniyle, Mevlanının,

şeyhini Kayseri ye göndermek istemediği kissası gerçeklik kazanmış olmaktadır...

Ağır yenilgi sonrası üstadın Kayseri'ye dönme ve yaraları sarma niyeti yüksek ihtimal dâhilindedir...

Kayseri de Ahiyan ve Bacıyan-ı Rum'un Moğollar konusundaki görüşleri ile Seyyid Burhaneddin veli ve Mevlâna'nın görüşleri tamamen ters kulvardadır...

Moğollar'ın Kayseri'den sonraki en büyük hedefleri başkent Konya idi ancak Seyyid Burhaneddin veli ve Mevlâna gibi, musibetle daha önce tanışmış olanların barış ve teslim görüşü ağır basarak, şehir direniş olmadan teslim edildi... Bu nedenle Konya harap olmadan, tarihi miras günümüze taşınabildi...

Moğol hâkimiyeti ise Anadolu da bir asır devam etti. Bu zaman içerisinde Müslüman olan işgal güçleri asimile olarak hayatîyetlerini devam ettirmişlerdir.

Bu zikredilen tarihleri göz önüne alırsak, Seyyid Burhaneddin veli, ortalama 78 veya 82 yaşına kadar hareketli ve bereketli bir ömür içinde tarihte seçkin bir şahsiyet olarak yer aldığını belirtebiliriz.

Seyyid Burhaneddîn Veli'nin vefatından hemen sonra Kayseri Valisi Sahip Şemseddin, Mevlâna'ya bir mektup göndererek şeyhinin vefatını bildirir.

Mevlâna mektubu alır almaz Kayseri'ye gelir...

Vali Şemseddin İsfehanî Mevlâna'yı Kayseri'de mükemmelen ağırlar misafir eder... Konya'ya dönme vakti geldiğinde merhum Seyyid Burhaneddîn Velî'nin Şahsi eşyalarını, telif ettiği eserlerini Mevlâna'ya verir.

Mevlâna üstadından kalan bu hatıraları alarak Konya'ya döner...

Bu tevarüs nedeniyle belirttiğimiz gibi zaman içerisinde Kûbrevî tarikatı, Mevleviliğe dönüşmüş ve MEVLEVÎ zikir silsilesi Seyyid Burhaneddîn velî ile başlamıştır. Menakibûl Arifîn de, silsile Şu Şekilde sıralanmaktadır: (sonda başa doğru)

Seyyid Burhaneddîn-i Muhakkık-ı Tirmizî-

Bahaaddin Veled-

Abdullah Sarahsi-

Hatîb Belhî-Ahmed Gazzâlî-

Ebu Bekir Nessac-

Muhammed Zeccal –

Őiblî –

Cüneyd-i Bağdadî-

Seriyi Sekatî-

Maruf-ı Kerhî-

Davud-ı Taî-

Habîbi Acemî –

Hasan-ı Basrî-

H. Alî- (r.a)

H. Muhammed (S.A.V)

Tarikat silsilesinde Necmeddin Kûbrâ'nın isminin bulunmamasına rağmen, kaynaklar Bahaeddin Veled'in Hali-fesi olduğunu kaydetmektedir. Ayrıca Necmeddin Kûbrâ'nın on iki büyük müridi ve kendisinden sonraki hali-feleri arasında Bahaddin Veled zikredilmektedir.

Mevlâna Celaleddîn-i Rumî, Üstad'ının vefatından dolayı yalnız kalmamış, Seyyid Burhaneddîn Velî'nin ikinci seçkin müridi, Konyalı kuyumcu Selahaddin Feridûn'a (zerkup)daha sıkı bir şekilde bağlanmış ve en yakın dostlarından saymıştır.

Şeyh Selahaddin, Mevlâna'nın üstadı Seyyid Burhaneddîn Veli'den feyz aldığı günlerde Üstad'ın kera-metlerinden birine şahit olmuştu...

Seyyid Burhaneddîn Velî ve Mevlâna'nın birlikte olduğu bir huzur anında Seyyid Burhaneddîn Velî'nin manevi biri-kimlerinin Mevlâna'ya bir NUR gibi aktığını görmüş, bu hal Selahaddin Feridûn'u çarpmıştı...

O günde sonra da Şeyh Selahaddin'de Mevlâna sevgisi ayrı bir anlam kazanmıştır...

Seyyid Burhaneddin Veli'nin bu iki seçkin öğrencisi için şöyle dediği rivayet edilir:

“Bana şeyhim Sultan'ül Ulema'dan iki büyük güzellik nasîp oldu... Bunlardan biri KÂL (söz)güzelliği diğeride HÂL güzelliğidir.

KÂL güzelliği (güzel söz söyleme yeteneği) Mevlâna Celaledin'e verdim, çünkü onun HÂL 'i fazladır ve HÂL güzelliğine ihtiyaç yoktur.

HÂL'imi ise Selahaddin'e bağışladım. Onunda KÂL'a ihtiyacı yoktur. “

Mevlâna bu taksimatı emir kabul etmiş ve Selahaddin Feridun'u arkadaşlarına başkan, kendisine vekil tayin etmiştir. Bu düzene uyma Mevlâna'nın HOCASINA karşı göstermiş olduğu saygının ötesinde, emre itaat ve çizgiden sapmamaya delildir.

Ayrıca Şeyh Selahaddin'in kızını, büyük oğlu ve aynı zamanda kendisinden sonra temsilcisi ve manevi mirasçısı olan Sultan Veled ile evlendirmiştir. Bu evlilikten Sultan Veled'in üç çocuğu olmuştur.

Mevlâna- Şems-i Tebrizî yakınlığı Seyyid Burhaneddin'in vefatından sonra gerçekleşmiştir.

Seyyid Burhaneddin Velî yaşamında olduğu gibi vaaz ve ders notlarının kitaplaştığı eserinde; İslam'ın emir ve yasaklarına harfiyen uyma zorunluluğunu belirterek şöyle devam etmiştir:

“Allah'ın salât ve selamı O'na olsun... Muhammed'in ayağının toprağıyım ben... O'da benim cânımın sevgilisi-dir.” (Maarif, s. 56)

“Dünyada itibar edilecek söz, ya Kur'an ya da Hadîs'tir.” (s.75)

“Benim canım var oldukça Kur'an'ın kölesiyim. Muhammed Mustafa'nın (S.A.V) ayağının tozuyum.” ifadesi Üstad'ın ölçülerini ortaya koymaktadır.

Seyyid Burhaneddin velî, yaşamı boyunca nefis terbiyesine önem vermiş, İnsan-ı Kâmil olabilmenin yegane şartı olarak nefsin isteklerine karşı gelmek olduğunu belirtmiştir.

Yaşamı nefis terbiyesi ve oruçla geçen ve ifade ettiklerini yaşayarak çevresine örnek olan büyük velî, insanoğlunu, aşırılık ve günaha meyleden içgüdüsüne dikkat çekeerek (nefsi emmâre) bu isteklere esir olunmaması ve boyun eğilmemesini tembihlemiştir.

Bütün tehlike ve afetlerin tek kaynağı NEFS'e hâkim olmamaktır. Nefs'e hâkim olunmadıkça insanoğlunun dünya ve ahret mutluluğuna ulaşması mümkün değildir.

Kur'an-ı Kerim "Kim Rabbinin makamından korkup nefsinini, heva ve hevesinden alıkoyduysa işte muhakkak cennet onun varacağı yerin ta kendisidir. " (Naziat 41–42) Ayet-i kerimesiyle kurala uyanlar müjdelenmiştir.

Bu ayet-i kerime ışığında Üstad; "Nefsin istek ve arzularına aykırı davranmayı, bu uğurda Cenab-ı Hak'ın yardımına sığınmayı tavsiye eder, şöyle der: Nefsi Emmareye (içgüdüsel günah işleme dürtüsü) aykırı davrandın mı, Yüce Allah seninle barışır... Fakat nefsin ile barışır isen Rabbin ile savaşa girmiş olursun. " tespitinde bulunmaktadır. (age. Shf, 80)

Bir başka sohbetinde;

"Cehennem yolu o kadar hoş, o kadar gönül çekici olmasaydı, binlerce günahkâr kendisini, ebedi cennetten mahrum etmezdi..." tespitini şu hadis-i şerifle kuvvetlendirmektedir: "... Cennet hoşlanılmayan şeylerle çevrilmiştir." (Suyutî, C. Sağır 1/145) Bu hadisi şöyle izah eder:

"Dünyadan şehvetle elde ettiğın yasaklanmış her haz ve lezzet, bil ki cehennem tavanıdır." (age. 75)

MAARİF: Maarif veya makalât isimleri şeyhlerin müridlerine yapmış oldukları özel sohbetlerin derlenmesinden veya bir müridin not almasından sonra oluşmuş eserlerdir.

Mevlâna'nın babası Sultan'ül Ulema'nın müridlerine vermiş olduğu ders notlarından maarif ismi ile üç ciltlik bir

eser meydan gelmiştir. Aynı şekilde Seyyid Burhaneddin Veli'nin tasavvuf ve ahlak içeren konulardaki sohbetlerinin not edilmesi ile oluşan kitaba da Maarif ismi verilmiştir.

Bazı menakıp kitaplarda Seyyid Burhaneddin Veli'ye atfedilen ancak dini kurallar çerçevesinde olaylar incelendiğinde Üstad ile bağdaşmayan bazı menakıplar maalesef tarih olarak aktarılmaktadır.

Bunlardan en önemlisi Moğollar'ın Kayseri'yi tarumar edip, taş üstüne taş bırakmadığı savaşın insani boyutlarını aşan safhasında Seyyid Burhaneddin Veli, dergâhında oturmaktaymış, dergâha gelen Moğol askerlerini azarlamış daha sonra Moğol askeri Üstad'ın üzerine altın saçmış vs.

Büyük mürşidi, Necmeddin-i Kübra Moğollar'a karşı savaşarak şehid düşerken, Seyyid Burhaneddin Veli ümmet kırılırken tek başına tekkede oturması her bakımdan şeriata aykırıdır.

Ayrıca tarihi kronoloji, incelendiğinde değişik varsayımlardan söz etmek gerekmektedir. Örneğin, Moğol istilasında Seyyid Burhaneddin Veli'nin Konya'da olduğunu veya Moğol valisi sahip İsfehani ile olan dostluğun savaştan sonra oluştuğu rivayet edilmektedir. Bir başka görüş ise;

Moğollarını neler yapabileceği konusunda, hayatlarını feda ederek acı bir tecrübe birikimine sahip olan Seyyid Burhaneddin ve Orta Asya kökenli Maveraünnehir âlimleri,

Moğol belasından en az zararla nasıl çıkılır hesabı yapmaktaydılar...

Ahiler'in bu tür bir acı tecrübe ile karşılaşmamaları onları Cihad ruhunun verdiği atağanlıkla, sulh'a değil savaş'a itiyordu... Ayrıca Türkmen olan Ahiler ile sonradan Anadolu'ya yerleşmiş Kırgız ve Tacik'ler arasında, rekabet ve uyumsuzluk gibi bazı menfi farklılıkların olduğunu belirtmek gerekmektedir... Kendilerini yerli nüfus olarak görüp Milliyetçilik içgüdüsu Ahi'lerde ağır basmıştır

Maveraünnehir ve Horasan muhacirleri, akranlarını veya büyüklerini feda edip acı bir tecrübeye sahip oldukları için Moğolları en iyi bilenler olarak çözümler geliştiriyorlardı.

Ahiler ve diğer yerli halkın, Moğollara isyan tutumu içine girmemesini tavsiye eden, muhtemelen bilek gücü ile yenmenin teknik zorluklarını yaşayarak gören bu insanlar, Moğollarla antlaşmanın veya savaşsız teslim olmayı öngörmeleri asla ihanet olarak düşünülmemelidir...

Muhtemelen bir keşif veya ilham türü bir tahmin, Moğolların yıllar içinde İslam'la müşerref olup, kavimler mozayii içinde eriyebileceklerini de keşfetmiş olabilirler...

Bu ikilem daha sonraki dönemlere de yansımış, Moğol hâkimiyeti veya Beylikler arasında tercih yapma durumunda olan Mevlevilerin bu konu için verdikleri cevabı tarihçi Prof. Dr. Osman Turan şöyle naklediyor:

“Selçuklu ve İlhanlı Devlet nizamına bağlı kalan Mevleviler, daima devrin iktidarına itaatkâr davranmış ve bu sebeple, Türkmenler ve Karahanlılara karşı bu konuda aleyhtar olmuşlardır. Karamanoğulları bu konuda ulu Arif Çelebiye sitemde bulduklarında, şu cevabı alırlar: Biz derviş olduğumuzdan, Allah'ın iradesini ve devleti kime verdiğine bakar, onun yanında yer alırız... Nitekim bu gün de Allah; Devleti Seyçuklulardan alıp, Cengiz hanlılara ısmarladı... Cevabını vermiştir. “

Bir başka hatalı menkıbe, kendisi ile eğlenen veya küçük gören bir genci beddua ile ağzını felçli konuma getirmesidir... Mevlâna'nın Seyyid Burhaneddin Veli'yi At'tan düşürmesi, akabinde kırılan ayak parmaklarını hemencecik iyileştirmesi gibi hikâyenin tasavvuf adabı ile uyuşması mümkün olmadığı için bu tür hikâyelere çalışmamızda yer vermedik.

Üstad kendi eserinde Keramet izharının en büyük müsibet olduğunu beyan etmektedir.

Genel olarak menakıp kitapları, belli bir çevrenin veya üstadın hayatını bizlere aktarırken abartıya kaçmış olabilir... Gerek evliya yaşamlarını gerekse bir şahsiyetin yaşam öyküsünü tek elden dinlerken ölçü mutlaka Dini kurallara olacaktır.

Dini kurallara uymayan görüşleri, ya müellifin aşırı sevgisi nedeniyle üstadını yüceltme gayretine veya Bir sonraki dönem yazılan menakıp kitaplarında ise çevre ve münte-

siplerin efsanevi katkıları, gerçekmiş gibi aktarmasına yor-
mak gerekmektedir...

MAARİF

Eserlerini yazım dili farsçadır. Selçuklu Devleti'ni resmî ve edebi dili FARŞÇA olması genellikle tüm müelliflerin, eserlerini Farsça yazmalarında etken olmuştur...

Bahaddin Veled- Seyyid Burhaneddîn Velî- Şemsî Tebrîzi- Mevlâna Celaleddîn Rumî- Sadrettin Konevî ve diğler seçkin şahsiyetlerin eserleri de Farsçadır.

Elimizde bulunun Maarif, m.1279 yılında Argun b. Aydemür tarafından, sohbetlerin bir özeti olarak yazılmıştır.

Maarif'in yazma nüshaları; Mevlâna müzesi kütüphanesinde, iki ayrı eser olarak, İstanbul, Üsküdar, Selimağa kütüphanelerinde ise ayrı muhafaza edilmektedir.

Merhum Prof. Dr. Bediüzzaman Fûruzanfer, tüm yazma nüshaları dikkate alarak, 1960 yılında tashih edilmiş, tıpkıbasımla, İran, Tahran üniversitesi matbaasında basılarak, esere neredeyse yeniden hayat katmıştır.

Türkçe'ye çevirisi ise, Mevlana'nın 700. vefat yıldönümü münasebetiyle 1973 yılında Abdalbaki Gölpınarlı tarafından yapılmıştır.

İkinci tercüme, Kayseri Reşit Efendi Kütüphanesi sorumlusu, Sayın Ali Rıza Karabulut tarafından gerçekleştirilmiştir. Her iki eserden alıntılar yaparak, MAARİF hakkında fikir sahibi olmak ve eserin ferz'inden istifade edilmesi düşünülmüştür...

MAARİF'TEN SEÇMELER

Sevgi ve Dostluk

Yüz Müslüman birbirleri ile Allah için sevip dost olsalar, dikkat ediniz! Birbirlerini sırf Allah için sevenlerin, makam ve mevkileri farklı olsa bile Allah hepsini aynı makam ve mevkie yükseltir...

“Onların amellerinden hiçbir şey eksiltmeyiz” (Tûr, 21) Ayet-i Kerimesi bu misal için delildir.

Manevî derecesi yüksek dostlar hürmetine diğer dost ve arkadaşlara lütuf ve bağış nasip olur ve aynı derece ile muamele görür...

ÖFKE

HAK sözün, doğru sözün mutlaka söylenmesi gerekir ancak ÖFKELİ iken değil... Çünkü o doğru söz, öfke ateşini yüzünden yakıcı hale gelir...

Katı cisimler bile gönüldeki kırgınlık yüzünden öfkeli bir anda söylenenlerden etkilenir...

Gönül tandırından sıcak ekmek gibi çıkardığın söz nasıl olurda kızgın olmaz... O kızgınlık halinde söylenen sözler şekle bürünüp, bir insan'a verilse yakıcılığı yüzünden el bile vurulamaz...

Biraz bekle... O Ekmek soğusun... O öfke geçsin...

Ekmek yaşam için gerekli bir GIDA olduğu halde kızgın halinde, aç olan şahıs bile ağzına koyamaz, çıkarıp atar...

ORUÇ

Oruç tutmaktan daha üstün bir ibadet yoktur... Çünkü Yüce Allah (c.c) bir kutsi hadiste; “Oruç benim içindir, onun mükâfatını ancak ben veririm...” buyurmuştur. (Buharî, Savm)

Bir kimse orucu hikmetine uygun olarak tutarsa, başka ibadetlerinde kusuru olsa bile, yine belli bir dereceye ulaşır. . Resulullah(S.A.V) efendimiz hadis-i şerifinde;

“Namaz müminin nuru, oruç ise cehennemden koruyucudur.” Buyurmuştur. (Camiüs - Sağir) Mümini kötülüklerden koruyan en büyük yöntem oruçtur...

Hakikat Derdi

Kimde hakikat derdi (gerçekleri araştırıp öğrenme çabası) yoksa hakikat istemiyor demektir. Mümin o kimsedir ki BALIK gibi susuz yaşayamaz... Bütün nimetleri balığın önüne koysan su olmayan bir mekânda yaşayabilir mi? Mümin’de bir balık gibi suya koşar suya atılır... Hem de küçük bir suda kurtuluş bulamaz... Küçük suda gezinen balık oltaya takılır... O su balığın içine sinmez, onu tatmin etmez...

Balık için deniz olmalı ki orada büyüyüp gelişebilsin...

Ey mürit! Sen şeyhinin bedenini küçük görme... Denizi onun içinde bil... Sakın ola ki bu ölçüyü de olmayacak muhal bir şeymiş gibi sanma...

Şiir

“Denizi ve denizdeki canavarı görüp de şaşma,

İçinde deniz gibi olan canavarı gör de şaş...

Levhi mahfuzu görüyorum, orada peygamberlerin ve velilerin isimleri yazılıdır, hepsini de tanıyorum... Şeriat sahibi Ahmed Muhammed (S.A.V) Efendimizden sonra birçok veliler gelip geçti. Ancak onların içinde Mevlâna, Bahaddin Veled'in mertebesi kadar yüksek mertebe sahibi yoktur...

Bu söylemde riya yok... Eğer riya olsaydı bu dünyadakileri överdim...

TEFEKKÜR VE ZİKİR

Tefekkür ve zikir için ideal ortam تنها bir yer bulmak ve yalnızlığı seçmektir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "Boş söz işittiklerinde, ondan yüz çevirirler ve: Bizim işlerimiz bize, sizin işlerinizde size... Size selam olsun biz cahiller (ile sohbet etmeyi) istemeyiz derler." (kasas 55) buyrulmaktadır.

Ceviz kabuğu gibi sert maddeleri yemek nasıl ki mideyi zayıflatırsa, kabuk konumundaki boş sözleri dinlemek ve söylemek de gönül dünyasını zayıflatır...

Güzel ve faydalı sözler gönül dünyasını kuvvetlendirir. Kul boş konuşmamak ve diğer olumlu davranışları nedeniyle yüksek derece kazanıp Allah katına ulaştı mı, melekler bile onun ulaştığı mertebeye erişemez.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

Melekler şöyle derler: "Bizim içimizde herkesin belli bir makamı vardır. Şüphesiz ki o makamlarda sıra sıra dururuz ve Allah'ı zikir ve tesbih ederiz." (Saffat, 164-166) buyrulmaktadır...

VELAYET

Ebu Said el Kuraşî şöyle demiştir:

“Peygamberlerin uğradıkları musibet, vahyin kesilmesi, Evliyanı uğradığı musibet, kendilerinde keramet zuhur etmesidir... “

Mü'minlerin musibetleri ise ibadetlerinde kusur etmele-ridir. Cüneyd-i Bağdadî'ye Veli'lerin özellikleri ve mertebeleri sorulduğunda her bölgenin kendine has özelliği olduğunu belirterek;

Iraklılarda gönül ferahlığı ve ibadet;

Horasanlılarda gönül ehli ve cömertlik,

Basralılarda, Zühd ve kanaat,

Şamlılarda ilim sahibi korku ve endişeden emin olmak,

Hicazlılarda, sabır ve Allah'a bağlılık hâkimdir.

Demek ki bu özellikler bir Veli'de bulunması gereken asgarî şartlardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de; “Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında ise merhametlidir.” buyrulmaktadır. (Fetih, 29)

Menfaate dayalı olamayan şefkat ve merhamet mü'minlerin sıfatıdır. Mü'min kendi derdi ile kardeşlerinin derdini ayrı görmez... Çünkü Kur'an-ı Kerim'de:

“Gerçekten müminler birbirlerinin kardeşidir.” buyrulmaktadır. (Hucurat, 10)

Mü'min kimse kendisine iyilik ediyormuş gibi diğer mü'min kardeşine iyilikte bulunur. Nitekim Yüce Rabbimiz: ”Başkalarına iyilik ederseniz Kendinize iyilik etmiş olursunuz.” buyurmuştur. (İsra, 7)

Hiç kimse bekçilik yapmadan, çile çekmeden padişahlık makamına ulaşamaz. Yusuf (a.s) ancak kuyudan çıktıktan sonra yüksek mertebeye ulaşabilmiştir.

Ben Hz. Muhammed Aleyhisselam'ın ayağının tozu toprağıyım... O da benim canımın sevgilisidir. Dünya da itibar edilecek söz, ya KUR'AN'dır yahut da PEYGAMBER a.s.'in sözleridir...

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de “Bütün insanların Rabbi olan Allah'a sığınırım de!” buyurmuştur. (Nas,1)

Bir işe başlarken böyle söylersen bu işe yarar ve fayda sağlar... Nasıl ki sayısız düşman askeri hücum ettiğinde eğer bir sığınılacak bir yer veya bir köşe varsa oraya sığınmak veya kaçmak gerekli ise işte “Allah'a sığınırım” sözü buna benzer... Kale'ye sığınıyorum demektir.

Ancak insan bir asır bu sözü söylese, Kale'ye sığınmadıkça elinde bir fayda olabilir mi?.. Bu nedenle bildiği ile amel etmeyen ALİM bana göre ibadet etmeyen cahilden daha kötüdür. Hiç olmazsa cahil, bilseydim böyle bir iş yapmazdım diye özür beyan eder...

NAMAZ

Namazda bir secde ile yakınlık elde ediliyor... Zira Kur'an-ı Kerim'de "Secde et, yakınlık" (Alâk,19) buyrulmuştur...

Peki, ama sen, nice zamandan beri bu yolda yürümekte, her gün namaz kılmakta ve o şehre varmayı istemekte-sin... Fakat hala şehre ulaşmış değilsin...

Allah'a yakınlık ve uzaklaşmanın sebepleri vardır:

Hangi şey seni Allah'a yakınlıklaştırıyorsa ona sarıl!

Hangi şey seni Allah'tan uzaklaştırıyorsa ondan uzaklaş! Dünya'da NEFS'e aykırı ve ağır gelen ne varsa seni Allah'a yakınlıklaştırır. Nefsin arzu ettiği ve nefse uygun gelen ne varsa o şey seni Allah'tan uzaklaştırır...

TEVBE

Peygamber Efendimiz(S.A.V) şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse işlediği günahı hemen sonra, Ey Rabbim ben bir günah işledim, kötülükte bulundum, sen benim günahımı bağışla " diye dua ve niyazda bulunursa, Yüce Allah: "Kulum bir günah işledi, bu günahı bağışlayarak veya bu günah sebebiyle cezalandıracak bir Rabbi olduğunu da

bildi... Böyle olunca kulumu bağışladım...” buyurur...
(Buharî, 8/178)

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de : “Bu, öğüt almak isteyen için güzel bir öğüttür” buyurmuştur.(Hud, 114)

Günah işleyenlerin ÜMİT kesmemelerini tevbe edenlerin ise tevbelerinin kabul edileceğini bildiren bir müjdedir.

Peygamber Efendimiz (S.A.V) :

“Her kim can boğaza gelmeden önce tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder.” Buyurmuştur...

Yine Hz. Aişe'den rivayet edilen bir hadis-i şerife göre;

“Günah üç kısımdır... Bazı günahlar vardır ki Allah o günahları bağışlar... Bazı günahlar vardır ki bağışlanmaz... Bazı günahlar vardır ki hiçbir şeyini bırakmaz...” Allah'ın bağışladığı günah kulun kendisine ettiği zulümdür ki Allah ile kendisi arasında vuku bulmuştur.

Allah'ın bağışlamadığı günah ise Allah'a ortak koşmaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de ;”Bilmiş olunuz ki her kim Allah'a ortak koşarsa şüphesiz ki Allah ona cenneti haram kılar.” Buyrulmaktadır.

“Hiçbir şeyi bırakılmayan GÜNAH ise kulların birbirlerine işledikleri günahdır.” (kul hakkı) buyurmuştur. (Camiussağîr, 2/17)

NAMAZ

Ulu Mevlâna (Sultan'ül Ulema Muhammed Bahaeddin) buyurmuştur ki; "Kur'an-ı Kerim'i baştan sona inceleyip taradım. Her ayetin, her kıssanın manası ve özeti olarak şunu buldum: "Ey kulum! Benden başkasından ilgi ve alakanı kes! Başkasından bulacağın ve elde edeceğin her şeyi (halka minnet etmeksizin benden) bulursun... Ancak benden bulacağın ve elde edeceğin şeyleri hiç kimseden bulamaz ve elde edemezsin.."

Namaz kılmak Allah ile buluşmaktır... Zekât vermek, oruç tutmak Allah işle buluşmaktır. Allah ile buluşup konuşmanın lezzeti ve muhabbeti her şeyden üstündür.

Namazda Tahiyat'a oturulduğunda,

"Sonsuz hayat, ebedî mülk ve saltanat ancak Allah'a mahsustur. O'na hamd-ü sena ediniz. Beş vakit namaz yalnızca Allah için kılınır... Allah'tan başka ibadete layık kimse yoktur, birlik ancak onun sıfatıdır, diyoruz ve ey Peygamber! Salât ve selam sana olsun, çünkü sen ümmetine öğüt verip doğru yolu gösterdin. Allah'ın rahmet ve merhameti, hoşnutluğu ve bereketi senin ve ehli beytin üzerine olsun! Dünya ve ahrette selamet kalmak yani Allah'ın bağışlaması kıyamete kadar bize ve bizden önce gelip geçen peygamberlerin üzerine olsun. " deriz, sonra sağa sola selam verirken;

Ey mü'min kardeşlerim! Sizler benim kötü davranışlarımdan, emniyettesiniz, benden sizlere hiçbir zarar gelmez diyerek namaz tamamlanır. (Buharî K. Ezan, 148-150)

NASİHAT

Allah'a kul ol... O'na tevekkül et...

Her kim kendi arzularına kapılmış, nefsinin isteklerini yerine getirmiş ise, yaptığı işler küle benzer... Bir gün savrulup gider.

Dostluğun ilk şartı, kendi istek ve arzularını, şahsi çıkarlarını bir yana bırakmaktır.

Yüce Allah'ın dostluğuna ulaşmaktan bir yolda çalışıp çabalamaktan alıkoyan her şey bozuk bir düşünceden ibarettir. Kur'an okumakla meşgul ol... Yüce Allah'ın ayetlerini dilinden düşürme... Allah'ın rahmetinden ümidini kesme...

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "Allah'ın rahmetinden sapıklardan başkası ümidini kesemez" buyurmuştur. (Hicr, 156) İnsan mutlaka bir işle meşgul olmalıdır. Eğer bir işle meşgul değilse ölmüş demektir...

MUHAMMED SÛRESİ TEFSİRİ

Bazı ayetler ve açıklamaları:

Yüce Allah Kur'anı Kerim'de "İnkâr edip (insanları) Allah'ın yolundan çevirenlerin amellerini (Allah) boşa çıkarmıştır." buyurmaktadır...

Bu tür insanların kendileri kâfir oldular... Başkalarının Müslüman olmasına engel olmaya çalıştılar... Yüce Allah onların yapmış oldukları iyi işlerini de geçersiz kılıp boşa çıkardı...

Bu ayeti kerimede nitelenen kâfirlerden maksat; Allah'ın verdiği nimetleri hiçe sayan, nimete şükretmeyen, nimete şükrediyoruz diye oyalanan, gerçekleri bilmedikleri halde biliyoruz diye iddia edenlerdir.

Allah'ın ortağı vardır diyen kimse mutlak kâfir olur... Ancak nimete şükretmeyene mutlak manada kâfir denilemez, Kûfran-ı nimette bulunuyor denilir. Surenin üçüncü ayeti, birinci ayeti şöyle açıklıyor:

"İşte bunun sebebi, kâfirlerin batıla uymaları! Mü'minlerin ise, Rablerinden gelen HAKK'a (Kur'an'a) uymuş olmalarıdır. Allah insanlara misallerini böyle açıklar.(çünkü kâfirler şeytana mü'minler ise Kur'an'a inanmışlardır.)" buyrulmaktadır. (ayet, 3)

Bu sapıklığın, Őükür bilmezliğin sebebi Őuydu:

O sapıklar ve Őükür bilmez nankörler, boş Şeylere uydular... Nefisleri ne emretmiŐse onu yaptılar... Nefsin istek ve arzuları ise DİN katında gelip geçi ci boş Őeylerdir.

Onlar nefislerinin sonu gelmeyen ve istek ve arzularına tapıyorlar. Hâlbuki onların bu tür istekleri tuzlu ve acı suya benzer... Ne kadar içersen iç susuzluk giderilmez...

Bu ayetle ilgili Şeyh Muhammed Hazzâ Şöyle diyor: Onların amelleri ve sadakaları Şu nedenle boşa çıkmaktadır:

Niyet amel duvarının temelidir... Temel sağlam atılmazsa üzerine yapılan duvar yıkılır... Bina tamamlanmaz.

Niyeti bozuk olanın ameli kabul edilmez... Tıpkı hırsızlık niyetiyle camiye giren gibi... Gaye namaz değil hırsızlıktır...

Yüce Allah: "Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?" buyuruyor. (24. ayet)

Şeyh Muhammed Tirmizî bu ayetin tefsirinde Şöyle demiştir: Bu yolda yürüyenlerin ayaklarının kayması Şu üç Şeyden olur:

- a) Allah'ın her türlü ikram ve bağışına karşı Őükretmekte kusur etmek, nankörlük...
- b) Yaptığı ve yapacağı işlerden dolayı Allah'tan başkasının kinamasından korkmak...

c) Allah'tan başkansına el açmak bir şey ummak...

Bu üç önemli ihtar uyan kimse daima kendisini kusurlu görür, kusur ve günahlarından ürkmesi neticesi gönlü huzura kavuşur. Bu durumda bilir ki Yüce Allah onun rızıkına kefildir, olur olmaz işler yüzünden paniklemez, fakirlikten korkmaz, gönlü rızık için titremez...

“Eğer siz Allah'a yardım ederseniz Allah'ta size yardım eder.” (ayet 7). Tefsirinde şöyle demiştir: “Allah(c.c) birinin yardımını istemekten bir şeyin yardımına muhtaç olmaktan münezzehtir...”

Bu önemli kuraldan dolayı ayetin manası şöyle olmalıdır:

“Eğer benim peygamberime dostlarıma yardım ederseniz, bende size yardım ederim... Eğer onları üstün tutarsanız, bende sizi üstün tutarım...”

Hz. Peygamberi üstün tutan sahabe-i kiramı, Allah(c.c) üstün kıldı... Kıyamete kadar minberde, mescitlerde anılmalarını, övülmelerini sağladı...

Ebu Cehil ve Ebu Leheb gibi kendi nefislerinin üstünlüğü için peygamberlerini hor görenleri de kıyamete kadar lanetle anılmasını istedi...

Yüce Allah'ın “Bize nice şehirlerin halkını yok ettik ki onlar, seni yurdundan çıkararak şehir halkından daha güçlü ve daha kuvvetli idiler...” (ayet, 13)

Bazı müfessirler bu ayet için; Hz. Musa'nı can korkusu ile Mısır'dan kaçtığı gibi Resulullah (S.A.V) Efendimiz Mekke'den kaçmadı... Onu zorla çıkardılar... Nitekim ayette, "seni çıkardılar" ibaresi kullanılmış, "sen kaçtın" denilmiştir...

"O şehirden çık " diye emir gelmiştir. Resulullah (S.A.V) Efendimiz orda kalıp horlanmaya layık değildi... Allah'a dayanmıştı gözünü O'na çevirmişti... O'nun hayatı Allah içindi... Nitekim "Benim hayatım da, ölümüm de âlemlerin Rabbi olan Allah içindir." (Enam, 162) Ayet-i kerimesi buna delildir.

Resulullah (S.A.V) Efendimiz, canından korktun da onun için kaçtın sorusuna muhatap değildi... En sade insanlar bile ondan güzel bir koku almışlar ve dağların tepesinden boşanan kocaman sel gibi ölüme koşmuşlardı... Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "Soluya soluya koşanlara and olsun" ayet-i kerimesi (Adiyat, 1) bu misale delildir.

İşte Allah yolunda Cihad eden kimseler yok mu?

Şairin şiiri için ilham beklediği, öğrencinin tatili iple çektiği gibi şahadeti ararlar ve beklerlerdi...

Kur'an-ı Kerim bu özlemi şu şekilde ifade ediyor:

"Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözü yerine getiren nice erler vardır. İşte onlardan kimisi verdiği sözü yerine getirip o yaşta canını vermiştir kimisi de şehid olmayı beklemektedir." (Ahzab, 23)

Yüce Allah, “Rabbinden apaçık bir delil olan kimse, kötü işleri kendisine güzel gösteren ve kötü isteklere uyan kimse gibi olur mu? “ buyuruyor. (ayet, 14)

Sehl b. Tüsterî bu konuda şöyle demektedir;

“Kendisine Allah tarafından kesin olarak delil verilen kimse öyle bir kimsedir ki, her haliyle Resulallah (S.A.V) efendimizin sünnetine uyar...” cemaatle namaz kılan bir müminin imama uyması gibi...

14. ayette geçen “beyyine” kelimesi kesin delil anlamına gelir. Diğer bir anlamda aydınlık NUR demektir.

NÛR’u elde eden kimse, Rabbanî düşüncüyü şeytânî düşüncelerden, bu nûr sebebiyle seçip ayırt eder... Bu nûr sebebi ile gönülden bir ses koparsa, bu sözün adına “Bûrhan” denir...

Yüce Allah, “Bilmiş ol ki Allah’tan başka İlah yoktur...” buyuruyor (ayet, 19) ... Kelimeyi Tevhidi, öz temizliği ile canu gönülden ve gerçek olarak söyleyen kimse, tertemiz bir su ile gusül abdesti alıp namaz kılan ve dua eden kimseye benzer... Bu duaya karşılık yüce Allah, “Ey kulum iste... Bütün isteklerin ve duaların kabul edilmiştir...” buyurur.

İlim nurdur... Aydınlıktır... Âlimlerin gönülleri ise ışık saçan ışıldaklar gibidir... İlahî bilginin belirtileri ise; Korkmak ve açlık gönüllü olmaktır...

Bu iki önemli özelliğe sahip olana önce ilim kapısı açılır... Açılan kapıya şükreden kul için daha sonra TEVHÎD kapısı açılır... Cenabı Allah önce “BİL” emri ilahisinden sonra “Allah’tan başka ilah yoktur” ölçüsünü beyan edip; Bilgiyi Tevhîd’den önce zikretmiştir.

Yüce Allah “Onlar hiç Kur’an üzerinde derin derin düşünmezler mi? Yoksa kilit vurulmuş kalplere mi sahipler?” buyurmaktadır (ayet, 23)

Nice kalpler ve diller vardır ki gerçekte kilit vurulmuş gibi düşünemezler ve konuşamazlar... Bu nedenle “Onlar Kur’an’ın buyruğunu düşünmüyorlar mı?” Emri ilahisini okuyamazlar.

Düşünmek nedir? İnsanda herhangi bir oluşum için bir hal meydana gelir... Bu oluşum neticesi, işin belirtisi zihne yansır.

Örneğin bahçıvan herhangi bit bitkiye baktığında ağaçtan ne doğacak, çiçekten ne çıkacak tahmin eder veya bilir... Bahçıvan olmayan ise bitkinin süs ve güzelliğine bakar, bundan sonra ağacın başına ne gelecek bilemez...

Bu kilit, gönül ve dillere şunun için vurulmuştur:

Onlar, Allah’ın verdiği nimete karşı nankörlükte bulundular. Onlara birazcık gerçeklerden bahsedildiğinde hasetlerinden dolayı gerçekleri gizlediler... Aleyhte şahitlik yaptılar... O nura o aydınlığa şükretmediler...

Ŗükür gerçeklere ŗahitlik etmek ve haset etmekten vazgeçmek demektir. O ŗükretmeyenlerin gönöl kapıları daha da kapandı...

Yüce Allah “Eğer dileseydik, onları sana kesin gösterirdik ve elbet sen de onları kendi (gerçek) yüzleri ile tanımiŖ olurduñ, yine de sözün ede ve üslubundan mutlaka çıkarırsın ama Allah bütün yaptıklarınızı bilir. “ (ayet, 30)

Bu ayetin açılımı ŗöyle olabilir:

Ey Muhammed! Eğer isteseydik onların(münafıkların) iç yüzlerini sana gösterirdik. Fakat öğüt vermen için göstermedik. Zira öğütte hikmet vardır... Öğüt kimileri için kader, kimileri için sevinçtir...

Her ne kadar onları gerçek yüzleri ve mimiklerindeki sinsi ifadeleri net belirtmedik ise de “Andolsun ki sen onları; sözlerinin üslubundan tanırsın...” Ses tonundan, tavır ve hareketlerinden kimin münafık olduğunu algılersın...

Yüce Allah “Andolsun ki içinizden CİHAD edenlerle, sabredenleri birbirinden ayırt edinceye kadar ve(gizlediklerimizi) haber verinceye kadar sizi imtihan edeceğiz...” (ayet, 31) buyurmaktadır.

İbadet eden kimselerin samimi ve ihlâslı olmalarını emreden Allah, onları samimiyet derecelerine göre yüceltecek ve ibadetlerini kabul edecektir... Nitekim: Hz. Ebu Bekir (r.a) fazla oruç tutuğundan, fazla namaz kıldığından dolayı

ÜSTÜN olmadı... Gönlüne verilen ihlâs ve samimiyet yüzünden üstün oldu...

Yüce Allah; “Ey iman edenler! Allah’a itaat ediniz, Peygambere itaat ediniz, amellerinizi boşa çıkarmayınız” buyurmaktadır. (ayet 33) Bu ayet dört emri beraberinde getirmektedir:

- a) Allah’ın emirlerini yerine getiriniz.
- b) Resulallah (S.A.V) Efendimiz’e hürmet ve itaat edip Onu Allah’ın elçisi olarak biliniz...
- c) Yüce Allah’ın apaçık, ilahi bir emri olarak; Resulallah (S.A.V) size ne getirmiş ise kabul ediniz.
- d) En önemli uyarı, İbadet ve dini yaşayış düzeyinizi büyük görüp gurura kapılmayın, o ibadetlere güvenerek tüm emeklerinizi boşa çıkarmayın...

Tasavvuf büyükleri şu tespitite bulunmuşlardır:

Akıllı kimse odur ki tüm ibadetlerini yerine getirmesine rağmen içinde bir boşluk hissederek kendisini eksik bir ibadet yapan biri olarak kabul eder...

Cahil ise az bir ibadeti çok görerek kendisini Allah’a la-yığı ile ibadet eden ve kullukta bulunan seçkinler zümresinden zanneder.

İbadetleri boşa çıkartan şey; GÖSTERİŞ- RİYA ve KENDİNİ BEĞENME, Halk’a büyüklük taslama ve ben ibadet ediyorum diye büyüklenmektir.

İBADET büyüklenmeyi ve kibirlenmeyi terk etmek içindir. Kibirle ibadet bir arada yaşamaz... Kibirlenerek ibadet eden bir kimsenin İBADETİ, sadece şekil ve gösteriştendir. Böyle bir ibadetin görünüşü fayda ancak manası ziyandır.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Gerçekten dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden ibarettir... Eğer iman eder ve takva sahibi olursanız Allah size mükâfatınızı verir ve sizden bütün mallarınızı Allah yolunda sarf etmenizi de istemez...” (ayet, 36)

Tasavvuf büyükleri şöyle demiştir:

Dünya ehli dört kısımda incelenebilir;

- a) Gafletle dünya nimetlerini elde etmeye çalışanlar.
- b) Bilgisizlik sebebi ile sağlığını kaybedenler.
- c) Hastalık sonrası yatağa düşüp sonrasında vefat edenler.
- d) Mezardan Azab'a (cehenneme) göçenler...

Birinci kısım lezzeti, tadı, zarar ve ziyanı görür... Dünyanın tat ve lezzetini aramakla birlikte, geçici lezzetlerden ebedî olana dönüş için gayret sarf eder...

Sağlığı bozulan bir kimseye Allah'ın yardımı erişirse hastalıktan kurtularak bir çare arar veya hastalıktan oluşan sıkıntı ve acısı ona kolaylaştırılır... Hastalığın ağrısı, sızısı kendisine normal gibi gözükmeye başlar...

“...Her nefis ölümü tadacaktır...” (2/185) Hani Allah dostları ölmezler, denir ya, Ölmeyen, onların Allah’ın nazargahı olan gönülleridir. Yoksa nefisler ölür... Çünkü her nefis ölümü tadar ayetinin hükmü umumidir, her kez hakkındadır... Ancak onların(velilerin) gönülleri ölmez. Şimdi bundan başka ne varsa ölür... Geçer gider. Sende ölecekleri, geçip gidecekleri bıraktta, ölmeyecek kalacak olan o kutlu nefis (ruh) kuvvetlensin... Zenginlik kalan şeydir... Kalmadıktan sonra ona zenginlik denmez...

“...Gerçekten inananlar kardeşirler...”(Hucurat, 10) İnanan kişi kendisine iyilik ediyormuş gibi, mümine iyilikte bulunur... Yüce Allah’ın sözüdür; iyilik ederseniz kendiniz için iyilik etmiş olursunuz. (İsra, 7) Hâsılı (insan) mümin kardeşini iyileştirmeyi, kendini iyileştirmek sayar...

Kur’an’da geçen kardeşlik ayetlerinin tasavvufta karşılığının İHVAN olması bu ayetler sebebiyledir...

FETİH SÛRESİ TEFSİRİ

Yüce Allah, “ Biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik “ buyurarak, Resulullah sav efendimize nimet ve vaatlerini beyan etti.

Bu nimetlerin ilki, devamlı çalmakta olduğu (ihsan) kapısını açarak, yaptığın ve yapacağın tüm dualar kabul olunmuştur...

İkincisi ise bu dua sebebiyle “ Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır. “ Bağışlayıp, affetmek dostluk işaretidir...

Üçüncü ise, “ sana olan nimetini tamamlamak için bu fethi sana nasib etti ...” ayetidir... Resulullah (sav) efendimiz, hususi bir makam ve mevkie sahip olduğu için, Hakkın hakikatine daha fazla ulaşmıştır...

Dördüncü ise, “... ve sana şanlı bir zaferle yardım eder... Yardım, saltanat’a ve velayet’e delalet eder... Bu velayet, görüş ve sezış kuvvetidir ki buna nail olan kimse her şeyi HAKK’tan görür ve bilir...

Hz. İbrahim, ateş’e atıldığında, Hz. Musa deniz’e ayak bastığında, Hz. Süleyman Güneş’e emir verdiğinde, Hz. Nuh, Tufan’a hükmettiğinde,

Hız Davut, demir'i hamur gibi yumuşattığıında, aynı zamanda o güzel sesiyle dağları bile dile getirdiğinde,

Hız İsa, ruhları dirilttiğinde,

Hız. MUHAMMED Mustafa sav efendimiz ise Mirac'a giderken gökleri yarıp geçtiğinde, bu (aklın alamayacağı işleri) HAKK' tan görmüş ve bilmişlerdir...

O mübarek insanlar her şeyi, ALLAH'IN emrine tabi ve kendilerini ALLAH'IN kulu olarak bildiler... Her şeye hüküm yürütenin ALLAH olduğunu gördüler... Bu sebeple her şey onların (Resullerin) emrine boyun eğdi... Onlarda Hakkın emrine boyun eğdiler...

"... Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamak için bu fethi sana nasib etti..." ayeti için İbn-i Ata şöyle demiştir: Resulullah (sav) efendimiz, Miraç'ta sidretül müntehaya vardığında gördü ki Sidre ağacı Arş'ın üzerindedir... Burası Cebrail a.s.'ın durağı ve makamıdır. Oraya vardığı zaman yol arkadaşı olan Cebrail a.s. ayağını geri çekti ve daha ileri gidemem dedi. Bunun üzerine Peygamber s.a.v. efendimiz;

" Ey kardeşim Cebrail, böyle heybet ve azametli bir yerde beni yalnız mı bırakırsın! " buyurdular...

Bu endişeye karşı Yüce Allah'tan bir hitap gelerek;

"Şu iki- üç adımlık yolda Cebrail ile ünsiyet meydana getirdin de, onsuz kalınca sızlanmaya mı başladın..." buyurdu. İşte "Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını ba-

đışlamak için bu fethi sana nasib ettik.“ ayetinde sözü edilen günah, o günahdır... Yani, Başkaları ile olan üflet ve ünsiyeti senden alıp, seni arıttık... Seni başkalarına muhtaç olmaktan müstağni kıldık... İbn-i Âta, şöyle devam etmiştir;

“Yüce Allah veli'leri ve Peygamberleri küçük bir günah veya zelle ile müptela kılıp imtihan etti... Sonra onlar kusurlarını bildi ve sızlandılar... Allah onları bağışlayıp affetti... Fakat Muhammed Mustafa'yı sav bir perde ile bu halden (zelle'den) korudu... Bir zelle işleyip de yalvarıp tevbe etmesine meydan vermedi, onun gelmiş ve gelecek bütün günahlarını bağışladı...

Bu mertebeden maksat muhabbet ve sevgidir ki bu rütbe, diğer peygamberlerin mertebelerinden yüce bir mertebedir...

Yüce Allah, “... Gelecek günahlarını da sana bağışladım...” hitabıyla, Ümmetinin günahlarını da (belli şartlar dâhilinde) sana bağışladım... Çünkü onların yegâne ümidi ve rehberi sensin, zira evvel gelen ve sonra gelecek olan ümmetler, ulaşmak istedikleri yere ancak seninle ulaşabilirler...” diye tefsir etmiştir...

Ayet-i kerimede geçen nimet kelimesinin anlamı, muhabbet saltanatını elde etmek demektir...

Nimetin başlangıcı, sevenin sevgisini kazanmayı dilemektir... İşte bunu başardın mı; Seven biri iken sevilen olursun...

Yüce Allah “...Göklerin ve yeryüzünün orduları Allah’ındır.” buyuruyor... Gökyüzünün orduları Meleklerdir...

Yeryüzü nün orduları ise nefisleri ile cihad eden ve nefislerini öldüren erlerdir...

Yüce Allah, “Gerçekten biz seni (ümmetine) şahit olarak gönderdik...” buyurmaktadır. Her konumda, Allahın varlığı ve birliğini kabul ve tasdik için, tevhide şahit olarak gönderdik... “ ve müjdecî” yani Allah’ın affını, müminlere Cenneti müjdeleyici, Bidatten, sapıklıktan “ Kokutucu“ olarak gönderdik...

Resulullah (sav) efendimiz ancak Yüce Allahın emri ile müjdecî ve korkutucudur... Kendiliğinden değil. Müjde ve korkunun sebebi, “... Allaha ve Resulüne İman etsinler diye...” buyruluyor. Böylece doğru söyleyeni gerçekler doğru kılar... Gerçek bir er haline getirir... “ ona yardım edesiniz, onu büyük tanıyasınız...” Ben kime hürmet edip onu yüceltti isem, sizde canı gönülden ona hizmet edin ve toplum içinde onun büyüklüğünü belirterek saygı gösteriniz...

Yüce Allah, “ Gerçekten sana bey’at edenler var ya ...” buyuruyor... Sana biat ederek ellerini uzatanlar var ya, İşte onlar ellerini Allaha uzatmışlar ve Allah ile sözleşmiş gibi olmuşlardır...

“Allah’ın eli, onların eli üzerindedir...” Allahın kuvvet ve yardımı, o biat edenlerin vefa ve sadakatlerinin üstündedir... Allah, o güzel insanların bey’at etmesini dilemesiydi,

onlar bu işi başaramazlardı... Çünkü , “ Kuvvet ve Kudret ancak Cenabı Hakka mahsustur... “

Yüce Allah, “Hani o kâfirlerin Kalp’lerinde coşup kabaran kıskançlık, öfke ve cahiliye gayretine sarıldıkları sırada Allah; Resulü ve müminlerin üzerine manevi huzurunu indirmişti... Onlara Takva kelimesini de ilham etmişti... Onlarda buna layık ve ehil idiler...” buyurmaktadır.

Yani (inanmayanlar) müminlerin imanlarına haset edip kıskanırlar ve “... Bizi şu güzelim yaşayışımızdan ayırmak, uzaklaştırmak istiyorlar, bize işin sonunu ahireti hatırlatmak istiyorlar... “ diyerek, müminleri incitirler... Müminlerin onların yaşamına karışmayacak olmalarını bilmezler.

Müminler ancak dünya ve ahiret hayatını birleştirmek isterler... Örneğin, akıllı bir kimse, tembel ve aynı zamanda cahil olan bir şahıstan bir miktar buğdayı zorla alıp, onun adına, aç kalmaması için ekip hasadı beklerken cahil adam üzülerken, Ne büyük bir haksızlıktır, Buğdayımı elimden aldılar diye feryat eder...

Tatlılık söz ile olmaz... Hal ile olur. Her kim halka hizmet etmeyi arzu ederse, onlarla konuşma ve sohbet yönemini belirler, bunu sağlayacak AHLAK ile ahlaklanır...

Akıllı kimse başına gelecek şeyleri, daha başına gelmeden önce bilen ve gören kimsedir... Ahmak ise başına gelmedikçe bilmez...

İMAN can gibidir... Canın bedende kalabilmesi için öldürücü zehir ve zehirli maddelerden sakınmak lazımdır... Yüce Allah, tüm hayvanlara, kendilerine zararlı olabilecek şeylere rağbet etmeme içgüdüsu vermiştir... Çünkü onlarda akıl yoktur... Sakınmayı bilmezler.

Allah, İnsanlara ise kendilerine zarar ve ziyan verebilecek Şehveti vermiştir...

İman artmaz eksilmez, bunun gibi can'da çoğalıp azalmaz... İnsanın bazen ölü bazen de diri olması mümkün değildir. Ancak Bir insanın sağlıklı diğerinin de hasta olması mümkündür... İMAN ibadetle birlikte olursa sağ ve sağlıklı, İbadetle birlikte olmaz ise hastadır... Hasta kimse sağlıktan daha çok ölüm'e yakındır...

“...Onlar aralarında (birbirlerine karşı) çok merhametlidirler...” (ayet29) Yani garezsiz, karşılıksız merhamet müminlerin işidir... Acımalarının çokluğu nedeniyle onlar, filanın derdi benim derdimdir, nasıl kendimi iyileştirmeye çalışıyorsam, onu da iyileştirmeye öyle çalışıyorum derler... Senin ayağına diken batsa, önemli işlerinin hepsini bırakırsın, onunla uğraşırsın. Kardeşin için böyle uğraşman gerek...

Hâsılı Seyyid Burhaneddin veli, Kayseri halkının o sıkıntılı ve buhranlı dönemlerinde etrafındakilere cesaret ve ümit veriyor, aradan asırlar geçse bile aynı öğütlerden bizlerinde azami derecede istifade etmesini isteyerek, başarının sırrını şöyle anlatıyor;

Bir işe girişince, bütün gücü, kuvveti, bilgiyi, işletmek gerekir... İnsanlar kötü gönüllü oldular mı, küçücük bir dere de boğulurlar, ama cesaretle, yiğitlikle koskoca denizleri bile aşarlar, geçerler... Pek az bir iştir ama kötü gönüllü olmamak gerekir...

Hiç kimse, önce bekçilik etmeden padişahlık elde edemez. Hz. Yusuf bile kuyudan çıktı da bir mevkie erişti...

Sultan Veled, Seyyid Burhaneddin veli'yi tanıtırken kendisinden şu nakli yapar:

“...Derdi olmayan kul, kul değildir... Toza toprağa bulanmamış adamın sözünü dinleme... Kimin derdi fazlaysa, yol alan önde giden odur... Ayağı olmayan nasıl yol alır? “

Seyyid Burhaneddin veli, aklın çalışma ve terbiye ile gelişeceğini şöyle izah eder:

“Akıllar yaratılışta noksan olabilir... Ancak çalışmak ile bir yere varır olgunluğa kavuşur. ... Olgun akılı ise biraz cilalamak yeter, o akıl kendiliğinden şimşekler çaktırmaya başlar...”

“İnsan, halkla ne kadar karışır, uzlaşırsa, o kadar HAKK'a yaklaşır...”

“Bilgisiz din nedir? Bir benzetiş bir taklit ancak... Malsız yaşayış nedir? Bir alçalış ancak... Ey genç arkadaş! Bilgi ile malı bir arada elde et... Bunlar olmadıkça ömür; Adanı kör ve rezil eder...”

Seyyid Burhaneddin veli, bilgisiz insanın ancak taklitçi olacağını, imanın olgun bir hale gelmesi için bilginin şart olduğunu belirtir... Bu yüzden gençleri, bilgili olmaya ve para kazanmaya teşvik eder... Bilgisiz insanı kör'e benzeterek, mal ve para kazanmayan insanların da toplum içinde değerinin olmayacağını belirtir...

“Zenginlik ise kalan şeydir... Kalmadıktan sonra ona zenginlik denmez... Asıl zenginlik gönül zenginliğidir... Ne fis ve mal zenginliği değil...”

“Gönül ve irfan ehli olanlar hiç küstahlık etmezler... Yaptıkları işe ücret istemezler... ”...Allah'a güzel bir tarzda borç verin ...” ayeti hükmünce, varlarını yoklarını harcarlar, bağışlarlar... Malları varsa onu verirler... Malları yoksa bedenlerini verirler. Kendilerini yakıp yandırırılar, eritirler... Allah'a kavuşmaktan başka bir şey istemezler... “

Maariften aktardığımız üstadın öğütlerinden çıkaracağımız netice şudur: Anayurt'larını terk ederek yeni bir ülkeye göç eden mutasavvıfa, ülkenin fikri gelişimine yardımcı olmuş, yöre halkını irşad ederek kaliteyi yükseltmiş, ahlaki olgunluğa eriştirmişlerdir...

Yönetim zaafı olsa bile, iktidarların selameti için uğraş vermişler, o günün insanına, bağımsızlık ve hür düşünce nin kıymetini aşılamlışlardır... Devlet ve millet bütünlüğü yanında, iman ve düşünce birliğine uğraş veren bu mümtaz şahsiyetler sayesinde, ilerleyen çağlarda imparatorluk kurulacaktır...

SEYYİD BURHANEDDİN VELİ TÜRBESİ

Miladi 12. asrın başlarından itibaren şehrin kadim mezarlığı, kale'nin güney bölgesi meşhed ovası olmuştur... Daha önce belirttiğimiz gibi, Moğol katliamında şehid olan halkın medfun olduğu bölge de burasıdır. Şehrin kuzey tarafı da meşhed olarak tanımlansa bile toplu mezarlık emaresi bulunmaması, güney meşhed bölgesinin mezarlık alanı olduğu görüşünü doğrulamaktadır...

Kayseri'de yaşamış tüm büyük zatlarında medfun olduğu bölgeye Seyyid Burhaneddin veli nin mezarı bu bölgede olduğu için zaman içerisinde mezarlık alanı üstadın ismi ile özdeşleşmiştir...

Seyyid Burhaneddin veli vefat ettikten sonra, Sahip Necmeddin İsfehani, Kabri türbe haline getirmek istemiş, inşa edilen yapı yıkılınca, bir rivayete göre, bir rüya âleminde, İsfehani, Üstad tarafından kabrine türbe yapılması konusunda uyarılmıştır...

Kendisinden bir asır sonra vefat eden Emir Erdoğmuş, vefatından önce üstadın kabri yanına kendisi için bir türbe yaptırmış ve üstadın kabir mahalli Tatar haniler türbesi yanı olarak kayıtlara geçmiştir...

1891 yılına kadar normal bir mezarlık hüviyetinde olan kabir, teftiş veya ziyaret amaçlı Kayseri'ye gelen Ankara valisi Abidin paşa tarafından ziyaret edildiğinde, mezarlığın türbe'ye çevrilmesi düşünülür ve sultan II. Abdülhamid han'a talep yazısı arz edilir...

Abidin paşa, sultan II. Abdülhamid han'ın seçkin bürokratlarından olup, iyi derece de altı dil bilmekte olup, Mevlana aşığı bir zattır... MESNEVİ'yi tercüme etmiş ve birinci cildinin aynı zamanda şerhini yapmıştır... Birçok ilde valilik ve yüksek bürokratik makamlarda bulunduktan sonra 1879 yılından itibaren Dışişleri bakanlığı yapmıştır...

Sultan II. Abdülhamid Han'a ulaşan dilekçeye “olur“ cevabı verildikten sonra 1894 yılında vakıf bütçesi ile türbe yapılmıştır... İnşaat bitiminde Sultan, ayrıca kendi şahsi bütçesinden, türbeyi tefriş ve avize hediye ederek özel ilgisini izhar etmiştir...

İnşaatın tamamlanıp ziyarete açıldığını sultan'a 1157 sayılı rapor ile bildiren sadrazam Ahmet Cevdet paşa, özetle şöyle demektedir:

“Devletli efendi hazretleri,

Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin hocası olup, Kayseri de mezarı bulunan, Hoca Burhaneddin Tirmizi hazretlerinin Kabri üzerine, otuz bin kuruş sarfederek, padişahımızın yüksek izni ve iradesi ile, zikri geçen türbe kargir olarak inşa edilmekte iken yapılan ikinci keşif ile otuz bin beş yüz on dört buçuk kuruşa tamamlanmış olup, padişahımızın şahsi parasından gönderilen avizenin, nakliye dâhil kuruşumuna üç yüz yirmi yedi buçuk kuruş, türbenin tefriş ve tertibine de bin yedi yüz seksen beş kuruş harcanarak toplam beş bin altı yüz yirmi iki kuruş ile bütçenin denkleştirilmesine lüzum görülmüş ve tüm masraflar Cennet mekan

Mustafa han vakfı bütçesinden karşılanmıştır... 25 Rebiulâhir, 312 “

Türbe kitabesi, Abidin paşa riyasetinde çalışan Kırşehir defterdarı Ali Emiri efendi tarafından yazılmıştır... Kendisi Osmanlı'nın yetiştirdiği seçkin bürokratlardandır... Döneminde kitap sevgisi ile şöhret bulmuş bu âlim zat, emekli olduktan sonra, on beş bin adetlik yazma eser bulunan devasa şahsi kitaplığını, İstanbul millet kütüphanesine bağışlamıştır...

Türbe girişinde ki kitabede şu satırlar yer almaktadır:

“ Fart-ı âdâb ile gir zâir muhlis ki budur.

Merkad-i muhterem-i hazret-i Burhaneddin .

Çeşm-i irfanına kuhl istersen olmalısın

Cephe sây-ı kadem-i Hazret-i Burhaneddin...”

----- Sadeleştirilmiş Türkçesi şöyle olabilir:-----

Ey ihlâs sahibi ziyaretçi! Üstün bir edeble gir!

Burası muhterem hazret-i Burhaneddin türbesidir...

Mana gözüne kuvvet olacak sürme istersen,

Hazret-i Burhaneddin'in ayakucundan seslen...

Seyyid Burhaneddin Mezarlığı, kuruluğu neredeyse bin yıla yaklağuan Kayseri'nin kadim mezarlığıdır... Geçmiğu dönemlerde oluğuan ev veya mahalle kenarlarındaki küçük mezarlıklar zaman içerisinde kaybolmuğuur...

Seyyid Burhaneddin Mezarlığı ve çevresi ıslah alığumaları Merhum Osman Kavuncu zamanında bağulayıp, Merhum Mehmet alık zamanında kısmen devam etmiğu, alığuşmalar Mehmet Özhaseki döneminde tamamlanmığuştır. Mezarlık alanı tamamen yeşil örtü içinde park alanı görünüümü alarak, şehrin akciğerlerinden biri haline gelmiğuştir...

Seyyid Burhaneddin türbesi, açık namazgâh, mescid, dinlenme alanları içinde Kayseri'nin Eyüp Sultan benzeri sürekli etkinlik düzenlenen, ziyarete açık en fazla ziyaretçi alan yerlerin bağuşında gelmiğuştir...

Kayseri, şehir merkezinin doğu tarafında ve bir tarafı Talas Caddesi diğer tarafı Gültepe parkında olan mezarlık alanının, türbe giriş tarafı Kültepe parkı tarafındadır...

Giriş alanında, türbe yakınında bulunan mezarlar Kayseri Mevlevi eğurafı, vali ve bürokratlara aittir... Türbe giriğu, kapı önü küçük revakla bağuşlar...

Seyyid Burhaneddin türbesi, ortası kubbeli, üç tarafı kubbeye bağuğlı, kısa yuvarlak tonozlu bir binadır... Türbenin güney tarafında bitiğuik nizam olarak 1348 yılında vefat eden Eratna beyliğui dönemi emirlerinden Emir Erdoğumuş'un türbesi bulunmaktadır... Geçmiğu dönemde Tatarhaniler türbesi olarak bilinmektedir...

1348 yılında Eratna beylerinden, Emir Erdoğmuş tarafından kendi adına yaptırılan türbenin içinde, altı adet daha mezar bulunmaktadır. Emir Erdoğmuş'a yakınlığı tam olarak bilinmemekle birlikte, kendisine manevi yakınlığı olan o dönem mutasavvifeden olan zatların mezarıdır demek mümkündür...

Evliya Çelebi, Seyehatnamesinde, Hanefi hukukunun önemli eserlerinden Fetevayı Tatarhaniye isimli kitabın müellifi'nin burada medfun olduğunu belirtmiş olmasına rağmen Hindistanlı fakihlerden Alim bin atâ'nın öğrencilerinden birinin medfun olma ihtimali yüksektir...

Evliye Çelebi türbeyi şu şekilde tanımlıyor: "... Hazret-i Molla Tatar: Fetvada Tatarhaniye kitabı sahibidir ki bütün şer'i meseleler onun içinde vardır..." Ayrıca çoğu büyük zatların kabrinin Seyyid Burhaneddin veli 'ye komşu olduğunu de Evliye Çelebiden öğreniyoruz.

Türbe içine girmez girmez, görkemli bir şekilde üstadın kabrine yandan karşılaşılmaktadır. Sandukanın başında Mevlevi şeyhlerinden Ahmed Remzi dede'nin yazmış olduğu ayinei seyyidi sırdan başlıklı manzum methiyesi bulunmaktadır...

Üstad'ın ayakucunda 1835 yılında vefat eden Mevlevi şeyhlerinden Süleyman Turabî, yanında ise oğlu Ahmed Remzi efendiye aid mezar bulunmaktadır...

Seyyid Burhaneddin Veli'nin irtihalinden sonra Kayseri 'de Mevlevilik kurumsal konum elde etmiş, " meşhur Sel-

çuklu veziri ve Mevlana müridi, Pervane Muineddin Süleyman'ın Kayseride yaptırmış olduğu medrese açılışına, Mevlana'nın oğlu, Mevlevilik kurucusu sultan Veled davet edilmiştir.

Açılışta, İslam dünyasının tüm seçkin Mevlevileri ve ilim adamları davet edilmiş, Sultan Veled Medrese ve Mescid'de iki ayrı konuşma yapmıştır... Kayseri artık bir anlamda Ahi hüviyetinden çıkarak Mevlevi kültürü etkisinde sosyal hayat devam etmiş, iktidarlarla yakın ilişki Osmanlı döneminde, artarak devam etmiştir...

Pervane tarafından yaptırılan ve Mevlevilere takdim edilen medrese ve külliye bu günkü konumu itibari ile kazancılar caddesi yanı eski Bakırcılar çarşısı olarak bilinen yerde kalıntıları halen mevcuttur...

Osmanlı döneminde 15. asırdan itibaren evkaf defterlerinde Mevlevihane ve buraya gelir için vakfedilen mülk envanteri mevcuttur. Mevlevihane'nin ayrıca ikinci yapımı Sultan 4. Murad döneminde sadrazam Bayrampaşa tarafından tarafından, şu anki Bayrampaşa vakıf iş hanı arsasına yaptırılmıştır...

Tekke ve zaviyelerin kapatılma kanununa kadar Mevlevilik, babadan oğla tevarüs ederek gelmiştir.

Son Mevlevi şeyhleri, Süleyman Turabi efendi, ö.1835—Ahmet Remzi efendi, ö.1865—Süleyman Abdullah efendi, ö.1904---Ahmet Remzi Akyürek, ö.1944. Zikre-

dilen zevatın mezarları, Seyyid Burhaneddin 'e komşudur...

Tekke ve Zaviyeler'in kapatılması ile 1950 li yıllara kadar mevcudiyeti devam eden Mevlevihane, sonraki dönemlerde yıktırılarak arsa haline getirilmiş ve geçici olarak ke-restelik, garaj gibi iş kolları faaliyet göstermiştir... Şu anki Bayrampaşa iş hanı belirttiğimiz gibi Mevlevihane arsası üzerine inşa edilmiştir.

-----**Kaynakça**-----

Akşit, Yrd. Doç. Dr. Ahmet, Kaytam , yayın no: 1 ve 3
--- G.Ü.K.S.B. dergisi, 2011,yıl,3 sayı: 4 ---Tarih incelemeleri der. 2004, c.19,sayı1—Melikei Adiliye kümbetinde Selçuklu devri saltanat mücadelesi...

Aslanapa, Prof. Dr. Oktay, Yeni Şafak Gazetesi, 25-07-2011 röp.

Barkan, Prof. Dr. Ömer Lütfi, Os. İmp. kol. Türk der.TVD,C.2,1974.

Bayram, Prof. Dr. Mikail, Kaytam, yayın no:4 ---- Ahi Evran Tasavvufi düşüncenin esasları,TDV, 1995.

Can, Şefik, Hz. Mevlana'nın etrafındakiler.

Çayırdağ, Mehmet Kaytam yayın no: 4----Seyyid Burhaneddin Hüseyin-- Kayseri Mevlevihanesi

Cebecioğlu, Prof. Dr. Ethem, AÜİF Dergisi

Ecer, Dr. Ahmet Kaytam, yayın no:3 ve 4

Erkiletlioğlu, Halit, Geniş Kayseri tarihi, Kayseri, 2006

Eraydın, Dr. Selçuk, Tasavvuf ve tarikatlar, ist. 1981

Evliya Çelebi Seyehatnamesi, haz. Seyyid Ali Kahraman, ist, 2006, yky,3. cild,1. kitap

İslam Ansiklopedisi, TDV

Karabulut Ali Rıza, I. Kayseri kültür ve sanat haftası konuşmaları, Kayseri 1987 ---Maarif çevirisi---

Köprülü, Prof. Dr. Fuad Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar, Ank, 1976

Kaya Demir, AyŖe Nur, ESBE, 2006

Satoğlu, Abdullah Mevlana'nın hocası seyyid Burhaneddin, K.B.Ŗ.B. Kültür Yay. No:31 ahk.1999

Sipehsalar, Feridun b. Ahmet Mevlana ve etrafındaki-
ler. Çev. Prof. Dr. Tahsin Yazıcı, Pinhan yay. İst.2011

nder, Mehmet I.kayseri k.s. haftası konuşmaları

zcan, Dr. Koray Bilig, yaz 2006, sayı38

Özköse, Kadir, CİF Dergisi, C.4 , Haziran2003, Sivas

Sevgi, Yrd. Doç. Dr. Ahmet, Kayseri'de bilim ve Din Sempozyumu, 1996 KBŖB yayınları

Yılmaz, Prof. Dr. H. Kamil, 12-17 asır Anadolu
Tas.cer.um.bak.

FİHRİST

GİRİŞ.....	4
TASAVVUF TARİHİ.....	8
İBRAHİM EDHEM.....	11
ŞAKİK BELHÎ.....	13
EBU YEZİD BESTAMÎ.....	14
ANADOLU DA TASAVVUFİ HAREKET.....	15
YESEVİLİK.....	24
KÜBREVİYYE.....	27
SÜHREVERDİYYE.....	40
AHİLİK.....	41
KAYSERİ.....	49
12.YÜZYILDA KAYSERİ DE TASAVVUFİ HAYAT.....	60
SEYYİD BURHANEDDİN VELİ.....	63
MAARİF.....	86
MUHAMMED SURESİ TEFSİRİ.....	97

FETİH SURESİ TEFSİRİ.....108

SEYYİD BURHANEDDİN VELİ TÜRBESİ.....116

Seyyid Burhaneddin – M. Hüsrevoğlu

